

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HERLEV KIRKE 500 ÅR

HERLEV KIRKE 500 ÅR

*En samlet fremstilling
af Herlev kirkes
500-årige historie har
hidtil ikke foreligget.
Denne bogs materiale
er indsamlet på
Det kgl. Bibliotek,
Universitets-
biblioteket, Lands-
arkivet for Sjælland,
Nationalmuseet,
fra foredrag,
avisartikler og
gennem samtaler,
og vi føler os i gæld til
lokalhistorikeren
H. P. Ploug-Jørgensen,
der gennem en lang
årrække søgte kilderne
til Herlevs historie.*

UDGIVET 1976
AF HERLEV SOGNS MENIGHEDSRÅD

Karen Elise og
Stig Larsen

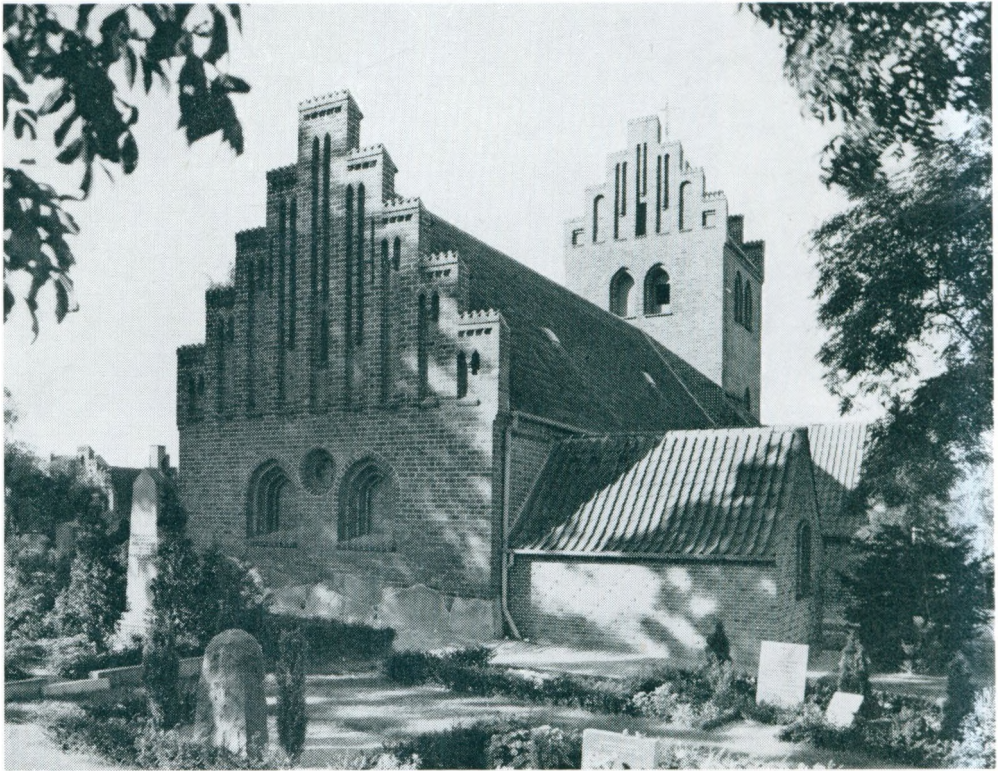
Da etagebyggeriet tog fart omkring 1950, viste man skyldig hensyn til kirken.

*Kirken ved det gamle
gadekær. Billedet er fra
1950'erne, hvor der
endnu var beboere
i storkereden på kirkens
tårn.*

INDHOLD

Bygningshistorie	side 7
Udgravning	17
Kalkmalerier	21
Kirkens indre	27
Kirkeklokker	40
Gravminder	44
Præstehistorie	48
Sognehistorie	65

Den sengotiske østgavl.

*Herlev kirke er en af de
lå kirker fra sidste
del af middelalderen.*

Bygningshistorie

Ifølge et sagn skylder Herlev kirke sin tilblivelse en hændelse, der overgik en mand ved navn Matthis Jensen, om hvem man fra eksisterende dokumenter dateret 1453 ved, at han var ejer af to brydegårde i Herlev.

Historikeren Peder Hansen Resen (1625–88) har gengivet sagnet og fortæller heri, at egnens folk plejede at gå til gudstjeneste i Gladsaxe kirke. En tåget søndagsmorgen søgte de den imidlertid forgæves, hvorfor de anråbte Gud om at give dem en kirke, der lå mere bekvemt. Den følgende nat viste en engel sig for Matthis Jensen og påbød ham at grave på det sted, hvor kirken nu står, indtil han fandt et stålkors, over hvilket han skulle rejse et alter. Vægrede han sig, ville han blive blind.

I Herredsbogen fortæller Thorkild Gravlund historien i en anden variant. Efter denne måtte Herlevfolkene søge til kirken i Gladsaxe, da de ikke selv havde nogen. Imidlertid lå de to byer i strid, og sagnet siger, at Herleversnes helgen (her tænkes formentlig på Sct. Laurentius, som den ældste klokke og ikke kirken er indviet til) lod dem finde et stålkors i jorden. Her kunne de bygge et alter, for stedet var fri for vætter.

P. H. Resen var af den opfattelse, at kirkebyggeriet havde måttet fuldføres af *summus magistratus*, d. v. s. borgmester og råd i København. Borgmester her var i 1476 Jeip Clausen Godov. I årene 1476–79 ejede Godov to gårde i »Sønder Herløfie«. Gårdenes jordtilliggende udgjorde omkring en ottendedel af hele Herlev. Han var i 1445 »hofsinde« (væbner) ved Christoffer af Bayerns hof. I flere omgange nævnes han som borgmester i København, hvor han i 1463 nystiftede Helligtrefoldighedsalteret ved Vor Frue kirke. Dette alter havde fra 1424 fire gårde i Herlev, skænket det af rigshofmester A. J. Lunge. Jeip Clausen Godov døde den 21. september 1480.

Matthis Jensen døde også i 1480, og hans gravsten er bevaret og står nu i kirkens våbenhus. En indskrift på gravstenen fortæller: Hic iacet Matias Johan(n)is q(on)da(m)

Opmåling og rekonstruktion i 1945 af den oprindelige vestgavl.

tutor et fundator hui(us) ecclesie cu(m) duab(us) uxoribus Gyde et Christina, q(ui) o(biit) an(n)o Do(mini) mcdlxxx – Her ligger Matthis Jensen, fordum denne kirkes værge og grundlægger, med sine to hustruer, Gyde og Christina, som døde i Herrens år 1480. Lidt mere om Matthis Jensen er bevaret, idet han har ladet sig afmale på en af kirkens hvælvinger. Matthis Jensen's navn optræder også på et nu kun delvis læseligt pergamentbrev, der henføres til 1453, og vistnok omhandler overdragelsen af to gårde i Herlev til Eggert Frille, Christian den Førstes kammermester (en slags finansminister). Brevet bærer den omtrent samtidige påtegning: *Skødebrev på de to gårde i Herlev, som Mattes Jensen i bor.* Denne handel fandt sted på Smørum herredssting, som Herlev ifølge en præsteindberetning fra 1657 i en periode hørte ind under.

Herlev kirke, ifølge H. P. Resen indviet til Treenigheden, er en senmiddelalderlig bygning, opført i gotisk stil. Under en udbedring i 1973 af parkeringspladsen foran kirkemuren fandt man ca. 1 m nede et stykke munkestensmur. Nationalmuseets medarbejder var af den opfattelse, at der var tale om en teglbrændeovn fra middelalderen, rimeligvis med tilknytning til kirkebyggeriet. Det var ikke ualmindeligt i middelalderen, at man ved opførelse af bygningsværker opførte teglbrændeovne på stedet, og selv brændte de sten, man skulle bruge. Ved en nærmere undersøgelse af kirkebygningen viser det sig, at kirken – skib og kor – er opført i to omgange med ca. 80 års mellemrum. I første omgang den ældre kirke, der daterer sig omkring år 1400. Det har været en lille kullet kirke med særskilt kor og uden våbenhus, tårn, sakristi og det nuværende kor. Et ca. 13 m langt skib med indgang direkte fra kirkegården både i nord- og sydside og med et meget lille, lavt kor. Af den ældste kirke står endnu skibet, nemlig som de to vestligste fag af den nuværende kirke. At den ældste kirke har haft et særskilt kor fremgår af to forhold. Udvendig på den nuværende kirkebygning, mellem andet og tredje vindue fra øst, viser skiftegangen (den måde, man anbringer mursten på i lag efter lag), at der har været et murhjørne, og oppe på loftet over hvælvingerne kan man på nøjagtig samme sted se rester af den bortbrudte triumfmur, der har adskilt kor og skib. Mod vest har den ældste kirke haft en

Detalje fra et af de restaurerede kalkmalerier, der bl. a. viser Matthis Jensen og hans to hustruer. Matthis Jensen knæler i bøn, og på de to skriftbånd læses »Mathis Jens(øn)« og »Deus pater esto mihi propicius« – Gud Fader, vær mig nådig.

smuk blændingsgavl (blændinger er de forsænkninger, der bryder murfladen), og den kan endnu delvis ses fra det nuværende tårns mellemstokværk. Denne gavls dekoration er udpræget højgotisk og giver grundlag for at datere den ældste kirke til omkring år 1400 (højgotiske tidsperiode ca. 1300–1425).

Det var ikke lang tid, kirken kom til at stå i denne udformning. Det lave kor og triumfmuren blev revet ned, og til erstatning kom et kor af samme højde og bredde som det gamle skib. Det kor, vi kender i dag. I østgavlen viser blændingsdekorationen, der er af sengotisk snit, at det nye kor må være bygget op mod 1480, og det er sandsynligt, at det er denne ombygning, der er Matthis Jensen's værk, og dermed grundlaget for, at han i gravskriften omtales som kirkens grundlægger.

Det nye, store kor blev ved opførelsen overhælvvet, og efter byggeriets færdiggørelse blev hele kirken udsmykket med kalkmalerier på både vægge og hvælvinger. På væggene var det malede efterligninger af draperier og på hvælvingerne figurbilleder. I andet hvælvs østkappe viser kalkmaleriet bl. a. en fremstilling af Matthis Jensen og hans to hustruer.

Våbenhuset kom til omtrent samtidig med det nye kor, måske endda lidt før. Placeringen af dette er usædvanlig, idet det blev lagt foran skibets norddør, hvor det ellers er almindeligt, at våbenhuset lægges foran syddøren. Til bygningen af såvel skibet som koret og våbenhuset er brugt store munkesten, og i våbenhusets sidemure findes et smukt og ualmindelig regelmæssigt rudemønster, muret af sortbrændte sten.

Lidt senere kom den næste tilbygning. Tårnet ved kirkens vestende, som er af den normale sjællandske type med en omtrent kvadratisk grundplan. Det er tre stokværk højt, og det har blændingsgavl i øst og vest. Man kommer op i tårnet ad en spindeltrappe, der er indbygget i et særligt lille trappehus ved tårnets nordøsthjørne. I kirkeskibets nordvestligste hjørne kan man, op over hvælvingerne, se, at der er en firkantet ramme hævet en halv sten over det øvrige murværk. Her var opgang til hvælvingerne, inden tårnet blev bygget. Lidt usædvanligt ved dette tårn er en pyntelig blændingsdekoration på hver side af vestvinduet.

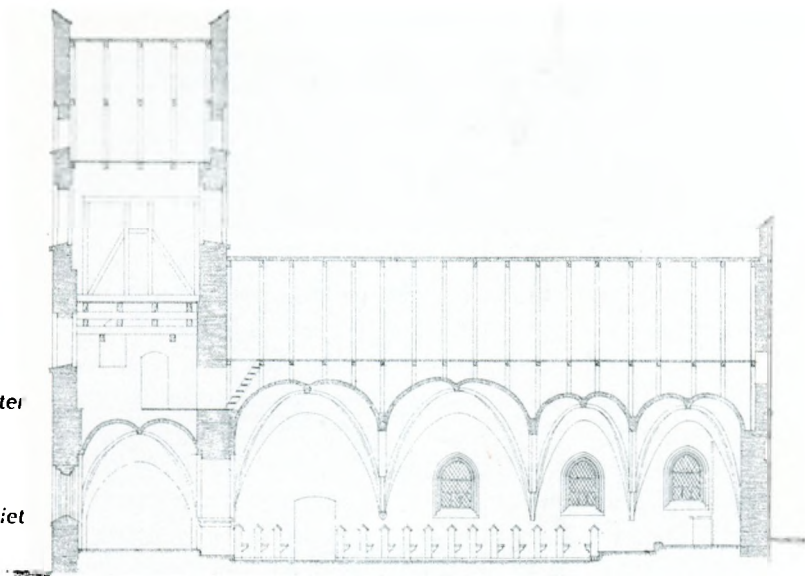
Herlev kirke er ifølge historikeren H. P. Resen indviet til Treenigheden. Billedet viser motivet i et af kirkens kalkmalerier, »Nådestolen«.

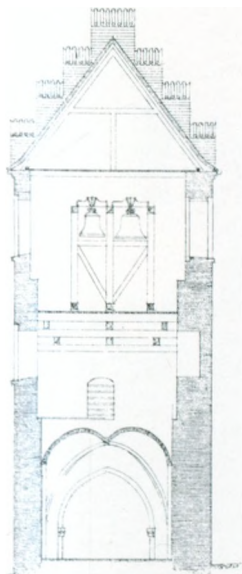
*Kirken set fra syd.
Udbygningen i billedets
venstre side er det
sengotiske kapel, i dag
bl. a. taget i brug til
konfirmandundervisning.*

Længdesnit af kirken set fra syd og tværsnit af tårnet set fra vest efter målinger foretaget af Erik Barfoed 1925. Klokken til venstre er kirkens ældste og indviet til Sct. Laurentius.

Den består af et forsænket felt, der foroven afsluttes af en række spidsbuer. Tårnets øverste venstre kamtak blev for mange år siden forstærket for at kunne bære en permanent storkerede. Imidlertid holdt storkene op med at komme i 1950'erne, formentlig på grund af en stærkt stigende trafikstøj.

Den sidste af kirkens sengotiske tilbygninger er kapellet, det senere sakristi, som ejendommeligt nok ligger på skibets sydside, lige ud for dettes gamle syddør. Kapel var navnet på de små tilbygninger, gejstlige og verdslige stormænd lod opføre ved kirkerne, efterhånden som sjæle-messer kom på mode. Sakristiet, der som regel lå på korets nordside, var beregnet til opbevaringssted for det bord, man anvendte ved altergang (før der kom faste alterborde) såvel som for nadverelementerne, hellige kar, bøger og præsteklæder. Derved blev det opholdsrum for præsten, bl. a. når han skulle skifte klæder. I dag benyttes det gamle sakristi bl. a. til konfirmationsforberedelse. Det er en ret anselig, overhvælvet bygning, der kun står i forbindelse med skibet ved dettes syddør, mens kapeller ellers altid plejer at være forbundet med kirkerummet ved en stor arkade, der er brudt gennem skibets mur. Kapellet er bygget af munkesten i munkeskifte og udvendig restaureret til ukendelighed. Taggavlen er helt ommuret og er syvtak-

ket med syv stigende højblændinger, der er afdækket med tvillingespærstik og delt af korte hængestave, hvilket ikke var tilfældet så sent som i 1864, hvor en opmåling af kirken fandt sted.

Med disse tilbygninger stod Herlev kirke ved udgangen af middelalderen i alt væsentlig i den skikkelse, den havde indtil for en årrække siden, hvor det ny sakristi blev bygget på korets nordside.

Man må formode, at kirken ved reformationen i 1536 kom under kronen, men allerede et par år efter, den 10. juni 1539, skænkede Christian den Tredie den til Københavns universitet, der til gengæld fremover skulle sørge for dens vedligeholdelse. Det blev et tilknytningsforhold på næsten 400 år, idet kirken først overgik til selveje i 1934. De gamle regnskaber er ikke bevarede, og det arkivalske materiale for kirkens første periode er meget sparsomt. Svenskekrigene i 1600-tallet gik voldsomt henover Københavns omegn, og det gik også ud over kirkerne. En synsforretning fra 1660 på Herlev kirke oplyser om dens tilstand med ordene: – Kirken er ganske ilde medfaren. Alle vinduer

Kirkens indre før restaureringen i 1961/62.

I dag hænger den gamle
altertavle på tårnrummets
vestvæg. Motivet »Fod-
tvætningen« er malet i
1845 af kunstmaleren
Jørgen Roed.

og vinduesstænger (d. v. s. sprosser) af og borte. Stolene
forbrudte.

Efter overlevering skulle kirken også have været brugt til
stald. En større reparation var nødvendig, og den blev
foretaget i 1696 af murermester Jens Christoffersen af
Ballerup. Ved reparationen blev bl. a. de tre vinduer i øst-
gavlen muret til. De tre jerndragere i skibet blev også op-
sat ved denne lejlighed. Udvendig er de fæstnet med mas-
sive jernkiler. Samtidig blev kirkens hvælvinger opbygget.
Arbejdet var til ende i 1702, hvor kirken stod genrejst, og
et minde herom har vi i det epitafium, der hænger på
tårnrummets nordvæg, og som fortæller om dem, der stod
bag restaureringen.

Af biskop Peder Hersleb's visitatsbog fremgår det, at han i 1744 besøgte Herlev kirke, der nok var i god stand, men som alligevel med det første behøvede en reparation, hvilken fandt sted i 1751.

I sidste århundrede foretoges et par ret hårdhændede restaureringer. I 1865 en hovedrestaurering, og i 1887–88 en større reparation såvel udvendig som indvendig. Det var etatsråd J. H. Herholdt, der forestod det sidste arbejde, hvor vinduerne, der i tidens løb var blevet udvidet og ændret, blev moderniseret efter forbillede af østgavlens vinduer, ligesom tagværkerne fornyedes, og kirkens mure blev afrenset. Ved en bygningsopmåling foretaget i 1864 stod murene rødkalkede med hvide blændingsfelter. Kalkmalerierne, der efter tidens skik var blevet overhvidtede, fandt man spor efter. Ved restaureringen i 1887 foretog professor Jacob Kornerup en afdækning af kalkmalerierne, hvilket resulterede i en anbefaling om at lade to af male-
rierne opmale. Dette arbejde afsluttedes i 1893.

I 1949 blev det tårnets tur til at blive restaureret. En del af stenene i muren måtte hugges ud og erstattes med nye. Der blev muret nye skorstenspiber op, og den gamle vejrhane var så medtaget af rust, at den måtte fornyes. Den blev sat på kuglelejer, så forbigående igen kunne se vindretningen. Igennem mange år var kun en storm i stand til at rokke vindfløjen. Ved samme lejlighed blev forskellige reparationer foretaget indvendig i kirken.

Ornamentikken på hvælvingernes krydsbuer og ved vinduerne blev fornyet i 1957, men blev overhvidtet igen i 1961, så de nu kun findes i det gamle sakristi. Samtidig fandt kirkens seneste tilbygning sted, idet der ved korets nordside blev bygget sakristi med præsteværelse, køkken og toilet.

Under restaureringen var kirken lukket fra 6. august 1961 til genindvielse fandt sted den 2. december 1962.

Konsolhoveder

Kirkens to vestlige hvælvinger har deres ribbekonsoller endende i to hoveder. Det fortælles, at her skal midten af den ældste kirke have været. Hovedet i nordsiden er kronet. Tidligere var disse hoveder farvelagte, men i dag fremtræder de overhvidtede.

Ribbekonsoller, der ender i hoveder.

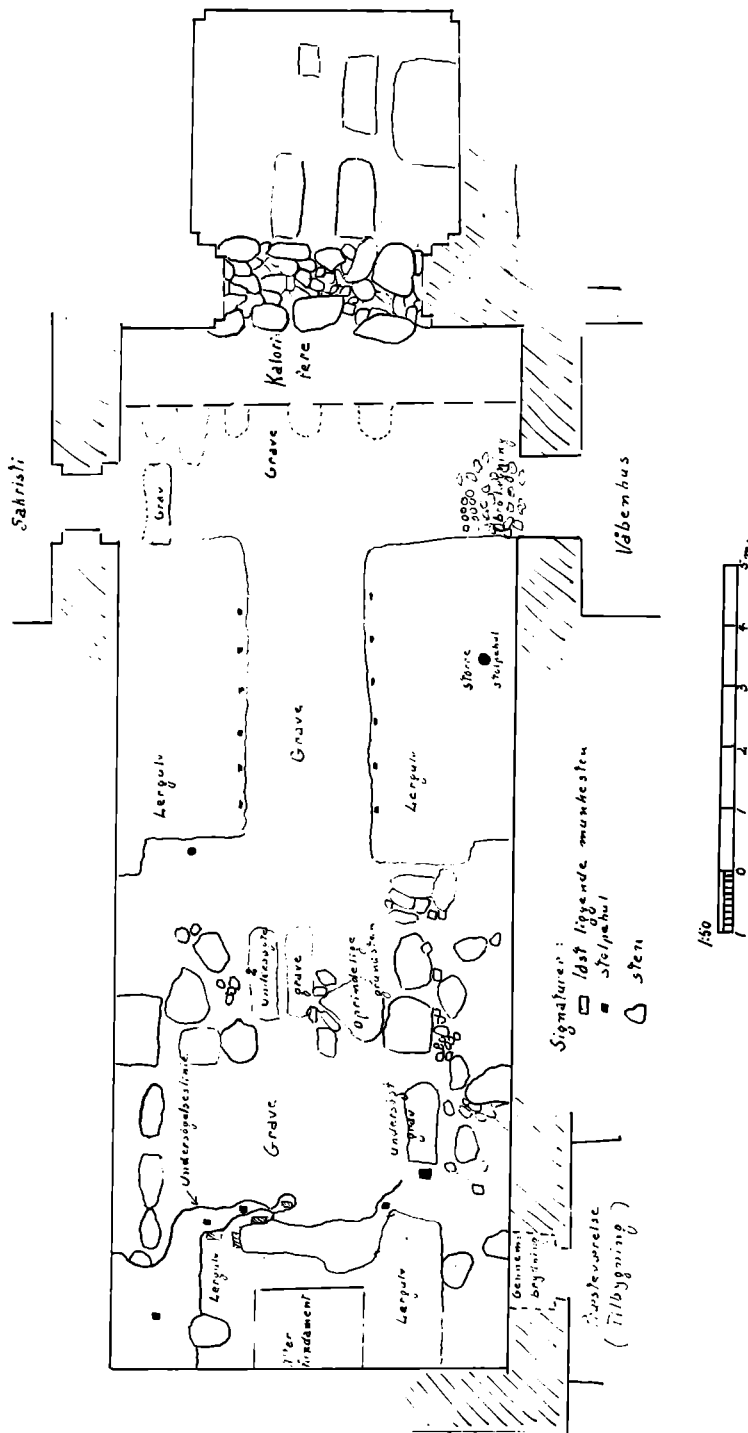
Udgravning

Ved en nødvendig fornyelse i 1961/62 under ledelse af arkitekt Aage Herløw af alteret, orglet, inventaret og stolestaderne, som var meget medtaget i den tidligere ret fugtige kirke, ønskede menighedsrådet at få sænket gulvet 30 cm. Under tilsyn af medarbejdere ved Nationalmuseet foretoges ved denne lejlighed en udgravning, hvor hovedparten af arbejdet blev udført af amatørarkæologen Karl Nielsen, bedre kendt som kulsvier Nielsen fra Værløse, i samarbejde med arkæologiinteresserede fra Herlev, Gladsaxe, Hareskovby og Værløse.

Efter fjernelse af et lag beton på 10–15 cm begyndte man udgravningen i koret. Det gamle alterfundament, munkesten lagt i munkeskiftegang, lå i et temmelig tykt lag kalkmørtel, hvorunder ret store fundamentsten af granit stak frem. Rundt om alteret var et lergulv, lagt på et lag kalkmørtel, hvor nogle næsten bortrødne tømmerstumper viste, at der på et tidspunkt har været lagt et trægulv over lergulvet. En række grundsten, 80–90 cm fra ydermuren, bekræftede, at der har været et kor til den tidligst byggede kirke. Ved at følge grundstenene fandt man frem til hjørnet i sydøst og kunne se, at det oprindelige fundament gik ind under alteret og fortsatte til det mødte grundstenene på den nordligste side. Såvel nedgravningsomridsene som stenes placering på højkant, hvor det var belejligt, samt

Der blev ved udgravning i 1961 fundet mange grave i kirken. Her et velbevaret skelet, begravet foran sakristidøren.

Grundrids af udgravning foretaget i 1961, hvor en række grundsten, 80-90 cm fra ydermuren, bekræftede, at der har været et kor til den tidligst byggede kirke.

Da man besluttede at foretage en restaurering af kirken og tilbygning af et sakristi i 1961/62, skrinlagde man samtidig alle tidligere udvidelsesplaner. I 1950'erne havde menighedsrådet et forslag klar, hvor man regnede med en udvidelse fra 100 til 300 siddepladser. Det blev dog forkastet af myndighederne, motiveret med, at »udvidelsen af Herlev kirke ville betyde et tab ikke blot for Herlev, hvis snart eneste minde om byens fortid den er, men for hele landet. End mere iøleligt bliver dog tabet, fordi Herlev kirke, alle istandsættelser ufortalt, i sig selv er et historisk monument af stor sjældenhed«.

nedkiling af mindre sten for at holde de store på plads, kunne tydeligt ses. Hele koret var opfyldt med begravelser med undtagelse af en ganske smal bræmme i den nordlige side. Ifølge overlevering skulle Matthis Jensen ligge begravet under det hvælvingskalkmaleri, hvor han og hans to hustruer er afbildet. En undersøgelse af korets nordligste grav viste imidlertid, at ingen af de fundne skeletter kunne være Matthis Jensen's, og det må sikkert også formodes, at han er gravsat i mandssiden eller midt for alteret.

I kirkens skib fandt man kirkens oprindelige gulv af ler lagt ovenpå et tykt muldlag, dannet af jordfyldet fra fundamentsgrøften og den gamle pløjemark. Gulvet var intakt på begge sider af midtergangen over den største del af skibet, hvorimod midtergangen i næsten hele dens udstrækning var brugt til begravelser. Ved grundstenene tværs over kirkens skib fandt man to grave. En ældre, der var blevet gennemskåret af en nyere gravlæggelse. Den yngre var med kistebeslag i barokt arbejde. Graven strakte sig ind under ret store sten, der var væltede om, og da en nøjere undersøgelse ville blive både kostbar og tidkrævende, gik man ikke videre med dette arbejde, der måske kunne have skabt klarhed over den ældste kirkes tid.

Under udgravningen fandt man 24 mønter, et par glasperler, en synål af ben samt et fragment af et ornamenteret spænde. Endvidere et lille kors i træskæring, nogle teglfragmenter, et par middelalderlige røde gulvfliser, nogle kistebeslag og hanke. Der var enkelte små keramikskår fra oldtiden, et par ben af en stjerterpote fra det 16.–17. århundrede og et par kridtpibestilke. I muldjorden kom en del oldtidspotteskår frem. De var små, og de fleste uden ornament. Der var dog et par enkelte med et sribemønster og et enkelt med bølgelinje, et sandsynligt tegn på, at der tidligere havde været beboelse på kirkens plads. Ved at lave nogle enkelte profiler fandt man ud af, at gulvet i kirken gentagne gange havde været repareret, dels efter begravelser og dels, hvor der havde været meget slid, og hvor vandsamlinger, foranlediget af utætte tage og døre, havde blødgjort lergulvet. I kirkeskibet lige foran våbenhusdøren var en brolægning af håndstore marksten.

I tårnrummet kom man ned til grundstenene til skibets oprindelige vestmur. Her fandt man 6 mønter, en 3–4

grave samt en enkelt gravsten, sandsynligvis lagt ind fra kirkegården, idet årstallet på den var lidt senere end 1805, hvor der kom forbud mod begravelser i kirken.

Soklen til kirkens skib var lagt af mindre sten på ca. 25–50 kilo, og ovenover var lagt nogle meget store grundsten, så tunge, at de fleste kun har kunnet flyttes til pladsen med vægtstænger. Stenenes pæneste side vender mod kirkerummet. Grundstenene i skib og kor er ikke lagt af samme kirkebygger. Der er en tydelig forskel i opbygningen af de to sokler, hvor korets bygmester har forsøgt at gøre sit arbejde mere korrekt end forgængeren.

Efter udgravningens færdiggørelse blev alt opgravet, afharpet og opsamlet knoglemateriale igen gravsat i kirkens midtergang.

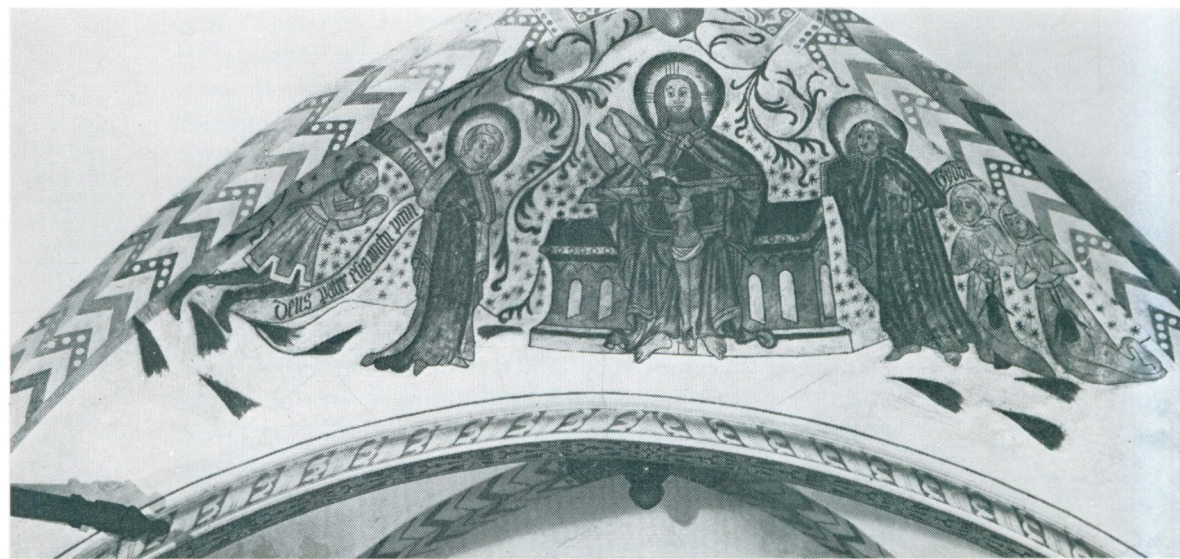

Ved udgravningen i 1961 fandt man i tårnrummet ved grundstenene til skibets oprindelige vestmur denne gravsten, der må formodes at være lagt ind i kirken på et senere tidspunkt, da Frederik Christian von Bentzen ifølge stenen var død i 1811, og begravelser i kirken blev forbudt i 1805.

Kalkmalerier

Da kirkebyggeriet var tilendebragt, blev hele kirken udsmykket med kalkmalerier, både på vægge og hvælvinger, af et malerværksted, der kendes fra kalkmalerier i adskillige sjællandske kirker, og som man efter den geografiske fordeling af dets arbejder kalder for »Isefjordsværkstedet«. Det drejer sig om over 20 kirker, hvor man vel er klar over, at der ikke er tale om samme maler, men hvor de mange indbyrdes ligheder tydeligt viser, at det drejer sig om et og samme værksted. I spidsen for værkstedet har stået en »Isefjordsmester«, der også ofte kaldes »Vallensbækmaleren« efter den kirke, hvor man først bemærkede hans særpræg. Han har været den folkeligste af alle vore middelalderlige malere, en glad fortæller af bibelske scener, sandsynligvis hentet fra en populær billedbibel eller en serie kolorerede træsnit, de såkaldte bloktryk. Farvemæssigt har der ikke været meget at hente. Brunrødt er således hans hovedfarve, hvortil kommer smudsig gult, gråt og sort, og sjældnere den grønne farve. Ingen af malerierne er signerede, og det eneste af værkstedets arbejder, som nogenlunde kan tidsfæstes, er det ene af de to eksisterende malerier i Herlev kirke, på hvilket kirkens værg, Matthis Jensen, er afbildet, og hvis dødsdag faldt i året 1480.

Dette billede findes i skibets østligste kappe. I billedet indgår motivet *Nådestolen*. I midten den treenige Gud, flankeret af jomfru Maria og Johannes evangelist. De optræder her som forbedere, og bag sig har jomfru Maria Matthis Jensen, der afbildes som en skaldet, gråhåret gammel mand, og af hvis pelskantede opslidsede nu gule kjortel det fremgår, at her er der tale om en holden mand. Matthis Jensen beder, og på et skriftbånd står »Mathis Jens(en)« og »Deus pater esto mihi propicius« – *Gud Fader, vær mig nådig*. – I billedets anden side, bag Johannes evangelist, knæler en yngre og en ældre kvinde. Deres navne, Gydha og Kristina, står på et bånd, og det er Matthis Jensen's to hustruer, hvis navne også er nævnt på hans gravsten i våbenhuset. De bærer begge den gifte kones hovedlin og husfruens nøglepung. Efter gammel overlevering lå

Matthis Jensen's gravsten tidligere under det hvælvingsfag, der bærer hans billede. Udgravninger i 1961 har dog vist, at hans grav ikke findes på dette sted. Når han har ladet sig male på en hvælvingskappe, kan det betyde, at han har stiftet, d. v. s. betalt kalkmalerierne.

I skibets vestligste kappe finder vi legenden om Sct. Jørgen (= Sct. Georg) og dragen. Til højre prinsesse Kleodolinde med sit kid, og til venstre en borg, hvorfra prinsessens forældre ængsteligt følger kampen, hvor Sct. Jørgen får hjælp af englen, der svæver over hans hoved. Han er i pladerustning, og har om lænderne et bælte prydet med småskjolde, og over skuldrene en kappe. Hestens seletøj er smykket med langt nedhængende bjældefrynser. Den fældede lanse hviler i en smal slids i overkanten af det store, korsprydede skjold. Ifølge legenden var det prinsessens tur til at blive ofret til dragen, men Sct. Jørgen kom tidsnok til at fælde den og befri hende. Forældrene tilbød ham ægteskab med prinsessen og herredømmet i riget, men han afslog, for han havde givet jomfru Maria løfte. Efter mange dramatiske oplevelser blev han til sidst martyr under alle slags pinsler, men døde først ved halshugning i 300-tallet.

Disse to kalkmalerier er alene tilbage af de mange, som udførtes af »Isefjordsværkstedet« for 500 år siden. Ved en restaurering af kirken i årene 1887–88 undersøgte professor

Kalkmaleri i skibets østligste kappe. Motivet i midten er »Nådestolen« med den treenige Gud, flankeret af jomfru Maria og Johannes evangelist. Yderst til venstre ses Matthis Jensen, og til højre hans to hustruer, Gytha og Cristina. Nederst i billedets venstre side ses den egestang, der har holdt fonthimmelen.

Jacob Kornerup kirkens indre for kalkmalerier, og det viste sig her, at alle øvrige dekorationer efter undersøgelsen måtte overhvidtes, ødelagte som de var af tidens tand og lapninger. Blandt andet huserede svenskerne under krigen i 1660 slemt på denne egn, og det gik også ud over Herlev kirke.

Professor Jacob Kornerup var i sidste århundrede blandt de ledende i arbejdet med at afdække og restaurere de gamle kalkmalerier. Hans afdækningsteknik var ikke fremragende, og han malede meget til, men hans nymaling blev udført ud fra en betydelig kunsthistorisk viden, med håndlag og indlevelse i emnet. Det var da også ham, der restaurerede Herlev kirkes to kalkmalerier. Hos dragen, som Sct. Jørgen kæmper med, var kun hale, gab og vingespidsen kendelige, så uhyret måtte suppleres efter et tilsvarende billede i Vallensbæk kirke, men i Herlev kirke

Sct. Jørgen's kamp med dragen. Maleriet blev restaureret i 1887-88 af professor Jacob Kornerup. På det tidspunkt var kun hale, gab og vingespidsen kendelige af dragen.

Detalje af Sct. Jørgen's kamp med dragen. Her skete ved opmalingen en fejl, idet de lange flagrende bånd skulle have været udgået fra hjelmen, men ser nu ud, som om de sidder på glorien.

blev restaureringen udført forkert, idet det ser ud, som om Sct. Jørgen har en laurbærkrans på hovedet. Det skulle have været en hjelm, hvorfra de lange, flagrende bånd skulle udgå, som nu sidder på glorien. I øvrigt mente Kornrup i kalkmaleriernes malemåde at kunne spore *to ulige drevne hænder*.

De øvrige kalkmalerier, som nu forlængst er overhvidtede, fortalte om 1. Maria, 2. Barnemordet, 3. Kristi pinsel, 4. Opstandelsen, 5. Dommedag og 6. Sct. Laurentius.

I hvælvingen nærmest koret kunne man i den vestre kappe

se Gud Fader med Adam og Eva og ned ad kapperne nogle små figurer, der syntes at høre til en fremstilling af syndefaldet. I den nordre kappe ledede en engel Adam og Eva ud af paradiset. Neden for så man Eva spindende på en stangrok, medens Adam sejlede i en båd. I den østre kappe et billede af skabelsen, hvor man kunne følge linjerne af en hjort og nogle andre dyr. Det øvrige var gået tabt.

I samme hvælving som »Nådestolen« var i den søndre kappe malet en liggende figur med bispehue på hovedet. Til højre for ham en næsten udslettet hest, hvorunder stod navnet: »Sct. Ypolitus«. Dette billede forestillede Sct. Hippolyts martyrdød i år 258 (samme år som Sct. Laurentius). Sct. Hippolyt, der var en betydelig skribent og kirkeleder i Ostia, Roms havneby, blev slæbt til døde bundet bag en hest, og hans martyrdød er kædet sammen med Sct. Laurentius. På vestre kappe var Sct. Laurentius' død fremstillet. Han lå på risten, medens to bødler holdt ilden under den vedlige. Endelig var der i nordre kappe et billede af Maria omgivet af en solglorie.

Den tredje hvælvings østre kappe havde rester af et maleri, der fremstillede barnemordet i Bethlehem, hvor man så Herodesfiguren sidde på en tronstol med scepter og sværd. Bag ham stod en djævel, der syntes at tilråde ham den onde gerning. I den søndre kappe var en mand i gang med at afskære sæden på marken. Vestre kappe er Sct. Jørgens kamp med dragen, medens maleriet i nordre kappe var helt udslettet.

Endelig kunne man i fjerde hvælving se Kristi lidelseshistorie. På den søndre kappe hudfletningen, hvor to bødler pisker Kristus, og nedenfor tilvenstre korsdragningen. Simon af Cyrene hjalp Kristus at bære korset, og tilhøjre fæstedes Kristus til dette. Søndre kappe menes at have haft et maleri af Kristi gravlægning og billedet ved siden af opstandelsen, hvorfor formentlig også korsfæstelsen har været malet der. I vestre kappe kunne man se Kristus som himmeldommer, siddende i den mandelformede glorie (mandorla – den glorie, der omslutter hele Kristi legeme) med jomfru Maria og en engel på den højre side og Johannes på den venstre. Endelig var der nedenunder en barbarisk fremstilling af dommedag, hvor gule djævle drog de fortabte ind i det flammende helvedes gab.

Sådan ser kirkerummet ud i dag. Ved restaureringen i 1961/62 blev næsten alt inventar skiftet ud, medtaget som det var efter opholdet i den tidligere ret lugtige kirke. Da man samtidig ønskede gulvet sænket, blev der foretaget en omfattende udgravning.

Kirkens indre

Alterbordet

Alterbordet er opbygget af mursten ved kirkens restaurering i 1961/62.

Det tidligere alterbord var en bræddekasse, stående 80 cm fra korets østvæg.

Den gamle altertavle

I tårnets vestgavl har man siden 1962 kunnet finde den gamle altertavle, nu i ny ramme. Alterbilledet er et maleri af kunstmaleren Jørgen Roed (1808–88) forestillende *Fodtvætningen*. Det er malet i 1845. Da biskop I. P. Mynster i 1853 visiterede Herlev kirke, skrev han i sin visitatsbog bl. a. – »en altertavle af Roed »Fodtvætningen« er måske noget heldigere end den i Gladsaxe«, der også var malet af Jørgen Roed. Det var ros med forbehold. Under den op-

Det nuværende alter er opbygget af mursten ved restaureringen af kirken i 1961/62. Smedejernsgitteret og krucifikset er skænket kirken 1889 af Københavns Universitet, der ejede kirken indtil 1934. Vinduerne i kirkens østgavl blev tilmuret i 1696, da man skulle genopbygge kirken.

rindelige brede, sortlakerede egetræsramme stod med forgyldte bogstaver »Ligesom jeg gjorde, skulle og I gøre«. Kristi etiske appel i Johannes' evangelium, 13. kapitel vers 14 *Dersom da jeg, Herren og Mesteren, har toet Eders Fødder, saa ere I og skyldige at toe hverandres Fødder* og vers 15 *Thi jeg har givet Eder et Exempel, at ligesom jeg gjorde Eder, skulle og I gjøre* var Jørgen Roed dybt engageret i.

Prædikestolen

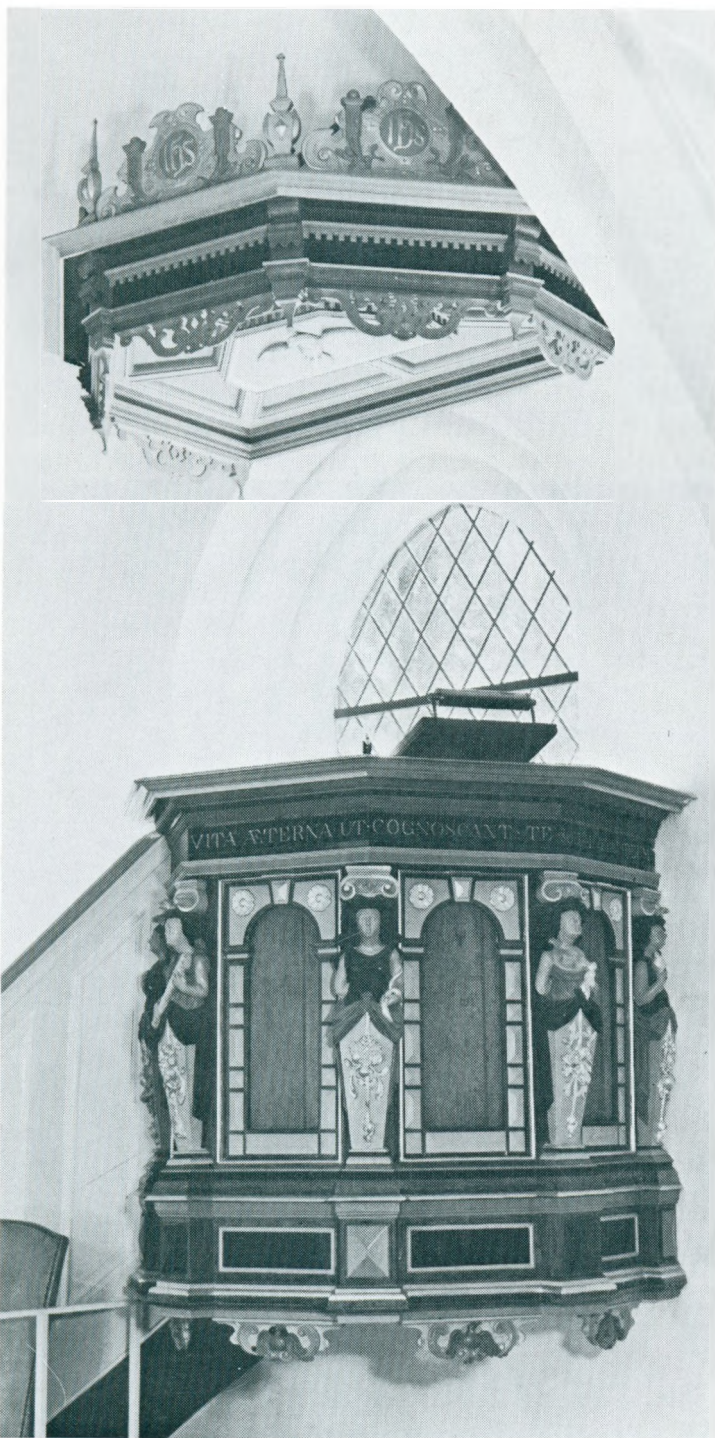
Prædikestolen er i højrenaissance (ca. 1590–1620). Det er et københavnsk arbejde, beslægtet med Gladsaxe kirkes prædikestol, men af en ringere kvalitet. Muligvis er billedskærerarbejdet udført af billedskærer Engelbrecht Chartensen (Karstensen). De fire fag har portalfelter forsynet med profilkapitæler (kapitæl = søjlehoved), flad slutstenskonsol og et omløbende rammeværk. De bosser, der findes på slutstenen og rammeværket, samt rosetterne i buevinklerne er først kommet til ved en senere restaurering. Det kan dog ikke udelades, at man her er stødt på ældre spor.

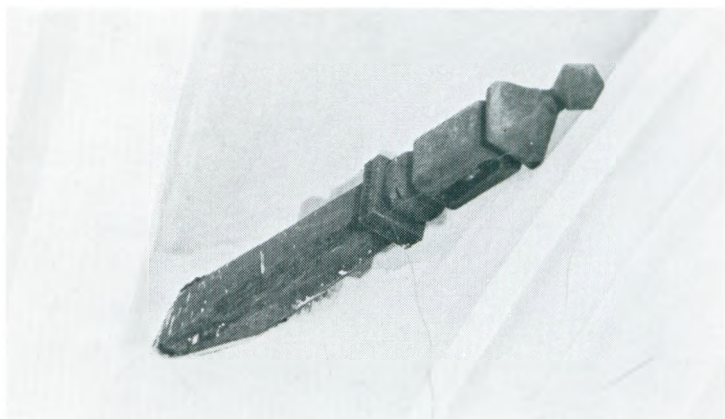
I frisefelterne står »Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum verundeum« (Johannes 17,3) – *Dette er det evige liv, at de kender dig, den eneste sande Gud.*

På hjørnerne står de kendte kvindehermer (pilaster eller pille, der foroven er formet som en menneskelig overkrop). Fra øst er det tro (korset er dog fjernet i 1969), derefter styrke (i hånden holdes en søjle), klogskab (besejring af slangen), kærlighed (barnet) og håbet (duen). Prædikestolen har en glat, omløbende frise. Postament (sokkel) felterne afbrydes af flade fremspring, der formentlig oprindeligt har båret løvemasker eller lignende. Derimod har stolen bevaret de smukt udskårne hængeornamenter. Dens kartoucheværk (ornament i rammeform) omfatter en fugl med udbredte vinger. Der er ny fodstolpe, underbygning og opgang.

Himmelen er samtidig med prædikestolen. På undersiden har den duen, Helligåndens symbol. Den er seksidet, og hjørnerne markeres af stærkt leddelte knægte, der ender i nedadvendte spir. Mellem disse findes symmetrisk udsavede hængestykker. Profilgesimsen er stærkt fremspringende, og over den er der tre topstykker, renaissancekartoucher med reliefskrevet Kristusmonogram mellem hjørnespir.

Prædikestolen er udført omkring år 1600. Den var tidligere egemalet med en smule forgyldning, men står nu med brogede renaissancefarver. Himmelen over prædikestolen er fra samme tid. På undersiden har den duen, Helligåndens symbol.

*I denne spinkle spir-
formede svikkel var den
nu forsvundne font-
himmel ophængt.
Himmelen kunne sænkes
ned over fonten, når
denne ikke var i brug*

*Dobefonten af sandsten
er fra 1857. Dåbsfadet
er i bronze og skænket
kirken af Københavns
Universitet i 1860. Det
er tegnet af maleren
Lorenz Frølich, og
modelleret af billed-
huggeren, cicelor
Ludvig Vieth.*

Stolen, der tidligere var egemalet med en smule forgyldning, står nu med brogede renaissancefarver.

Døbefont og dåbsfade

Fonten af sandsten er fra 1857. Det var samme år, som tegneren, grafikereren og maleren Lorenz Frølich (1820–1908) skabte tegningen til det ibrugværende dåbsfad, der blev modelleret af billedhuggeren, cicelør Ludvig Vieth. I bunden ses Jesu dåb og på kanten fire motiver med tilhørende skriftord gengivet mellem evangelistsymbolerne i en kraftfuld udførelse: Adam og Eva med slangen – syndfloden – Jesu fødsel og Helligåndens komme pinedag. Fadet er udført i bronze og skænket til kirken af Københavns universitet i 1860.

Oprindeligt har man haft en font i kirkens vestende. Sjællands første evangeliske biskop, Peder Palladius (1503–60), var glad for den ordning, hvilket han gav udtryk for. Alligevel blev det den fynske biskop Jacob Madsen's synspunkt, der sejrede. Han ville have fonten op i koret for at knytte de to sakramenter, dåb og nadver, sammen.

I sviklen over fonten sidder en spinkel, spirformet egestang med en trisse til den nu forsvundne himmel. Stangen

Jomfru Maria med Jesusbarnet er et af motiverne i det nuværende dåbsfad.

*»Gifvis til Herløf Kirche
af Rasmus Søfrensen oc
Dorete Andersdaater
Anno 1667«. Dåbsfadet
hænger på væggen ved
våbenhuset.*

er af blank eg. Fonthimmelen kunne så sænkes ned over fonten med dens hellige dåbsvand, når der ikke fandt dåbs-handlinger sted.

På væggen ved våbenhuset hænger et messingdåbsfad, der er et sydtysk arbejde fra omkring 1550. I bunden er syndefaldet fremstillet, omgivet af en hjort- og hundfrise. Denne jagtscene går igen på fadets rand. På randen står *Gifvis til Herløf Kirche af Rasmus Søfrensen oc Dorete Andersdaater Anno 1667*. Under randen er tre malmøskener.

Det tredje dåbsfad er af kobber. Det er ikke dateret, men det regnes med at være fra omkring 1725. I bunden er en drevet fremstilling af en kvinde med fugl og anker (håbet). Fadet er anbragt i præsteværelset.

Pengeblok

Kirken har haft en pengeblok, enkel, fra omkring 1800. I dag står ved indgangen fra våbenhuset to nye messingbøsser.

Præstetavler

Tidligere havde man en præstetavle fra omkring 1868 på skibets sydvæg og en yngre kopi på nordvæggen, men tavlerne er bortkommet. I dag hænger nye præstetavler i skibet på hver sin side af indgangen fra våbenhuset.

Epitafium

På tårnrummets nordmur hænger en tavle fra 1702. Den er af træ, rundbuet og sortmalet med forgyldte versaler. Øverst er Jehovas øje malet i gule og røde farver i en stråleindfattet trekant og et græsk bibelcitat. Nedenunder findes universitetets gamle våben og teksten

REGNANTE FRIDERICO IV
UNIUIERSITAS REGIAHAFNIENSIS SUMPTIBUS PUBLICIS
SACRAM HANC ÆDEM RUINÆ PROXIMAM FERRO
LIGAVIT TECTUM COLLAPSUM RESTITUITET DURATURÆ
INTEGRITATI QUANTUM POTUIT.
PROSPEXIT ANNO MDCCII
RECTORE MAGNifico CASPARO BARTHOLINO
PROCURATORE TEMPLI OLAO WORM
PASTORE LOCI IANO IANI BIRCHEROD.

– I Frederik den Fjerdes regeringstid lod København kgl. Universitet på det offentliges bekostning denne hellige

På hver side af indgangen
fra våbenhuset står en
ny messingbøse.

bygning, der næsten lå i ruiner, binde med jern, rettede det sammensunkne tag op og sørgede, såvidt det kunne, for konsolidering af hele kirken, i året 1702. Da var Caspar Bartholin rektor magnificus, Ole Worm kirkeværge og Jens Jensen Bircherod stedets præst.

Forneden på tavlen ses til venstre Bartholin's og til højre Worm's våben.

Mindetavle fra 1702, der hænger på tårnrummets nordmur. Skænket i anledning af kirkens restaurering.

Tavler

På skibets nordvæg er et relief af alabast, der forestiller Treenigheden i skyer. Duen svæver i stråleglans over Gud

Fader og Kristus, der i sin venstre hånd holder en krone og i sin højre korset. Relieffet er indfattet i en grå sandstensramme, flankeret af pilastre (søjleagtige, flade piller, der springer frem fra muren) med kvaderbosser og kronet af en fladbuget, profileret gavltop med en barok alabastkartouche, hvis hvælvede midtfelt står blankt. På frontispicen læses SANCROSANCTA TRINITA SACRUM AN. CHR. MDCLXXL – Helliget den højhellige Treenighed år 1671.

Lysekrone

I 1696 fik kirken skænket en lysekrone med otte arme. Som topfigur ses Jupiter med tordenkilen ridende på en ørn. I et rødmalet skjold på den profilerede stamme står graveret: »Dene Lyssekrune haffuer salig Bertte Hans Jensen foræret til Herløff Kierche A° 1696, Gud til Ære og Kierchen til Opbyggelse«. Ophængt i skibet. Ved restau-

Alabastrelieffet på skibets nordvæg med teksten: Helliget den højhellige Treenighed år 1671.

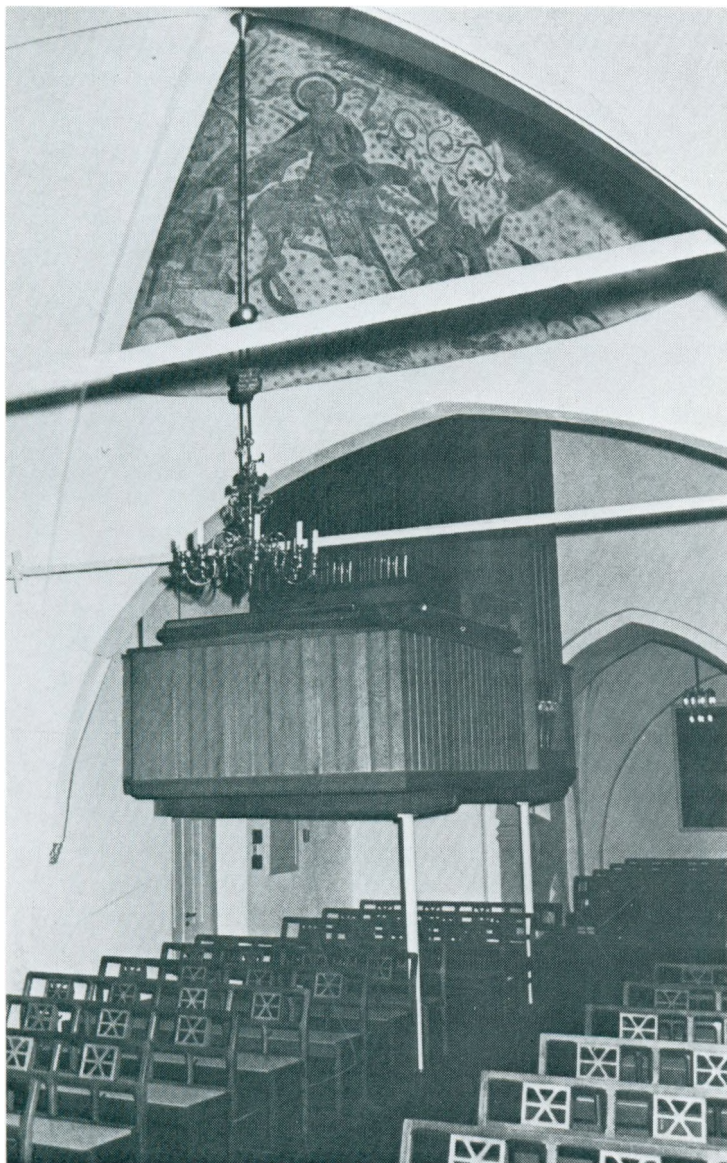
*Den gamle alterkalk
fra 1499. Nu på
Nationalmuseet.*

reringen i 1961/62 blev den ført tilbage til at anvendes med levende lys.

Den gamle alterkalk

I 1499 forærede Jep Persen en alterkalk til Herlev kirke. Foden på den har fire runde og fire spidse tunger, en smal fodplade og en standkant prydet med en gennembrudt bort af korsblomster. På en af tungerne er fastloddet en

korsfæstelsesgruppe, og på en modstående tunge er cicele-
ret en munk, der knæler under en kalk. Årstallet 1499 er
graveret og på stammen læses *Hr. Jep Persen*.
Den gamle kalk og disk (den lille tallerken til oblaterne)
var i 1843 bestemt til omsmeltning, men blev i stedet for
solgt til Nationalmuseet for 38 rigsdaler, 44 skilling.
Kalken er udstillet på museet.

*Orgel fra 1963.
Opgangen til orglet sker
fra det gamle sakristi,
hvortil døren ses
i billedets venstre side.*

Et sagn

*Den gamle altertavle,
der nu hænger på tårn-
rummets vestside.*

Det er blevet fortalt, at Herlev kirke gennem lang tid var i besiddelse af flere relikvier og sager til brug for syge, der ved berøring af disse troede at kunne genvinde deres helbred. Deriblandt fodlænker o. a.

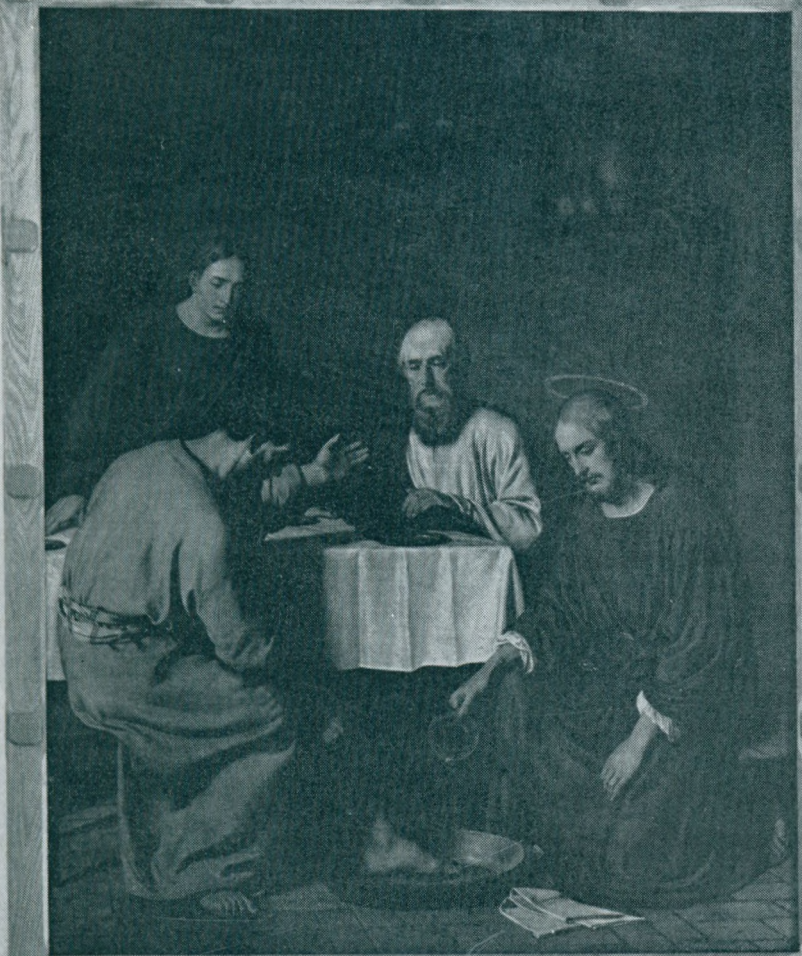
Videre fortæltes, at man i kirken opbevarede en pil, der havde såret Kong Hans (1455–1513) i munden, da han engang var på et felttog i Sverige. Pilen var afskudt med en armbrøst. Den nøjedes med at slå et par tænder ud, og efter sagnet skal kong Hans i samme øjeblik have råbt: »Sospita Deus et Sancta Trinitas!«. – *Hjælp Gud og den hellige Treenighed!* Til tak for sin frelse lod han pilen hænge op i Herlev kirke, der netop var indviet til Treenigheden. Han valfartede hyppigt til kirken på bare fødder og holdt andagt på stedet i taknemmelig erindring om sin frelse. Desværre forsvandt pilen under svenskekrigen 1659–60 som så meget andet.

Historikerne har siden været inde på, at om der skal være nogen sandhed i fortællingen, må den i virkeligheden dreje sig om kong Christian den Første, om hvem man ved, at han i slaget ved Brunkebjerg i 1471 blev såret og mistede et par tænder ved denne lejlighed.

Orglet

Indtil 1948 benyttedes et orgel bygget i 1869 af Daniel Køhne. Det var efterhånden så slidt og ødelagt af træorm, at kun 1 vindlade og 3 stemmer kunne bruges efter en reparation i 1948. Ved samme lejlighed blev det udvidet med to stemmer, så det havde otte stemmer. I december 1963 indviede man et nyt mekanisk orgel, bygget af orgelbyggerfirmaet I. Starup og Søn. Orglet har 10 stemmer. Hvor det gamle orgel var placeret i tårnrummet, finder man det nye orgel opstillet under 4. hvælvings sydkappe lige over for indgangen fra våbenhuset. Det bæres af to lodrette stålrør over hvilke, der er lagt to vandrette egebjælker, der ender i sydmuren, så den er med til at bære orglet. Opgang til orglet finder sted fra det gamle sakristi.

Flytning af orglet fra tårnrummet gav ca. 30 siddepladser mere.

Kirkeklokker

Herlev kirke har to klokker. Den ældste, største og nordligst anbragte klokke er støbt af Johannes Fastenowe, som i tiden 1511–22 støbte mindst 30 kirkeklokker, hvoraf 24 er bevaret, blandt dem Danmarks største middelalderklokke – stormklokken i Roskilde.

Johannes Fastenowe skal have været en meget dygtig støber, men tillige en hidsig mand. Det fortælles således, at da hans svend ved støbning af Vigersted klokke på Midtjylland efter mesters mening havde brugt for meget sølv til blandingen, blev Fastenowe så vred, at han stak manden ihjel.

I dag kan man, som følge af en foretagen svejsning, ikke læse støbeåret på Herlev-klokken, og der har været uenighed om, hvorvidt det rette årstal var 1518 eller 1528. Da Fastenowe menes at være afdød ved døden før 1528, idet hans børn dette år fik udbetalt 50 mark, som staden København skyldte støbemesteren, er det mest sandsynligt, at klokken er fra 1518, og man kan måske yderligere antage, at tårnet er bygget til kirken umiddelbart før.

Klokken har foroven to friser af symmetriske liljebloster, hvorimellem der står: »Dum(m)odo pulsor Dominus adoretur. Laurentius igne crematus insignis martir. Ego Johannes Fastenoui me fecit anno Domini mdx (eller xx)viii« – *Når jeg slæes, skal Herren tilbedes. Laurentius, den herlige martyr, blev brændt på bålet. (Jeg!) Johannes Fastenowe gjorde mig i Herrens år 1518 (eller 1528).*

Klokken er indviet til Sct. Laurentius, hvis dødsdag sættes til den 10. august år 258.

Legenden om Sct. Laurentius fortæller, at han, der var diakon i Rom, blev gjort til den romerske kirkes skatmester, da han nåede mands alder. Det skete netop på det tidspunkt, da kejser Valerian satte sin store kristenforfølgelse i gang. Kejseren, som så Laurentius uddele milde gaver til de fattige, lod ham fange og sætte i fængsel. Her prædikede Laurentius evangeliet for en blind fange og gav ham

*Kirkens ældste klokke
er støbt af Johannes
Fastenowe og indviet
til Sct. Laurentius.*

synet tilbage. Den hellige mand blev nu ført for kejseren, som forlangte, at han skulle udlevere kirkens skatte. Hertil svarede Laurentius: »Giv mig to eller tre dage til at samle dem sammen, så skal jeg overgive dig dem«.

Laurentius blev sat på fri fod og brugte tiden til at samle alle sultende, syge, fattige, vanføre og blinde. Han mødte op hos kejseren med hele denne skare og sagde: »Dette er kirkens skatte«. Kejser Valerian blev rasende og befalede, at Laurentius skulle klædes nøgen og martres på det grusomste. Da rakkerknægtene lagde deres værktøj frem, sagde Laurentius til kejseren: »O, du elendige stakkel, som

tror, at jeg bliver skræmt af dine pinsler«. – Laurentius blev pisket og til slut lagt på glødende jern. Martyren sagde nu med høj stemme: »O, Herre Jesus, forbarm dig over din tjener«. Kejseren, som hørte det, sagde: »Jeg forstår, at du med dine trolddomskunster kan gøre smerterne til intet. Men enten må du ofre til guderne, eller du skal komme til at dø på pinebænken«. Martyren svarede: »Jeg frygter ikke din tortur, fordi den kun er timelig«. Da lod kejseren ham slå med køller, og Laurentius, der troede, at nu skulle han dø, befalede sig Gud i vold. Da hørtes en stemme fra himmelen: »Du har endnu mangan strid at overvinde«. Dette fik kejser Valerian til at sige: »Hør, hvor djævlene

*Motiv set fra Herlev
Bygade. Uret på tårnet
er tegnet af grafiker
Erik Ellegaard Frederiksen.*

trøster denne gudsbespotter, som hverken frygter guderne, sin kejser eller nogen slags martring. Spænd ham på pinebænken og pisk ham med skorpioner«. Den hellige mand modstod tappert alle lidelser og sagde: »Velsignet være du, o Gud, for din nåde, at du viser den, som ser dette, at du står din tjener bi i alle kvide«.

Kejseren tilbød Laurentius, at hvis han ville ofre til de hedske guder, skulle hans lidelser straks ophøre. Men da Laurentius svarede: *Natten har intet mørke for den, som oplyses af det guddommelige lys*, blev han overhældt med sydende olie, og til sidst blev han stegt på en rist. Hans standhaftighed var urokkelig, og da han havde ligget på risten en stund, råbte han til kejseren: »Ecce, miser, assasti unam partem, gira aliam et manduca« – Smag på stegen, den ene side er gennemstegt, det er på tide at dreje spiddet!

I 1950 revnede den store klokke, der vejer ca. 700 kg, muligvis fordi man en årrække tidligere havde ændret op-hængningen fra hængebom til vuggebom og endvidere drejet klokken en halv omgang. Det gav en anden svingning i metallet. I 1974 gik man tilbage til den gamle op-hængningsform. Klokkens tværmål er 95 cm.

Kirkens anden klokke er i 1631 støbt af Johannes Kemmer. Teksten på klokken lyder: »In usum ecclesiae academicae Herleviensis me f. f. Chr.(i)stianus Longomontanus anno Domini MDCXXXI, fusore Johannes Kemmer« – *Til brug for universitetets kirke i Herlev lod Christian Langberg mig støbe i Herrens år 1631, ved støberen Johannes Kemmer.* På klokkens ene side ses et løvehoved i en ring med draperi og kvast. Klokkens tværmål er 91 cm.

TÅRNURET

Uret på tårnets nordside er skænket kirken af en anonym Herlevborger. Det er opsat i juli 1968. Uret er udført af gørtlerfirmaet J. Grage efter tegning af grafikerer Erik Ellegaard Frederiksen, der har hentet ideen til udførelsen fra glorien på alabastrelieffet på kirkens nordvæg. Efter en vis tradition skal kirkeure først og fremmest give udtryk for begrebet »tid«. Uret har derfor kun een viser.

Gravminder

I kirkens våbenhus står fire gravsten opstillet mod vestvæggen. Nærmest ved indgangen til kirken står der en gravsten for Frederik Christian von Bentzen. Denne sten er omtalt på side 20. – Derefter følger en gravsten for Matthis Jensen og hans to hustruer. Stenen, som er af gotlandsk kalksten, 187×89 cm, skal ifølge gammel overlevering tidligere have haft sin plads i kirkens kor under det kalkmaleri, der bl. a. viser disse tre. En bygningsbeskrivelse fra 1864 fortæller, at stenen på dette tidspunkt var placeret i våbenhuset. Indtil restaureringen 1961/62 var den opstillet på hovedet. Stenen er forsynet med en randskrift af små, klumpede minuskler (små bogstaver). Teksten lyder: »Hic iacet Matias lohan(n)is q(on)da(m) tutor et fundator hui(us) ecclesie cu(m) duab(us) uxoribus Gyde et Cristina, q(ui) o(biit) an(n)o Do(mini) mcdlxxx« – *Her ligger Matthis Jensen, forud denne kirkes værge og grundlægger, med sine to hustruer, Gyde og Cristina, – som døde i Herrens år 1480. I stenens hjørner cirkler med evangelistsymboler, der holder skriftbåndet. Dette er meget slidt. Et cirkelfelt i stenens midtfelt viser Matthis Jensen's bomærke, der ved siderne har bogstaverne g og c.*

Den næste gravsten er fra omkring 1680. Den måler 176×110 cm og er af gotlandsk kalksten. Stenen er enkel i sin udformning og bærer teksten – *Herunder ligger begravet erlig og velfornemme mand David Eliesen, forud forvalter oever Boserup closter udi Skaane. Døde 1680 d. 9. november.*

Den sidste gravsten, der er af ølandsk kalksten, og er fra omkring 1657, bærer teksten: *Herunder hviler erlig oc velact mand S. Anders Pedersøn døde 1657 i sit alder 68 aar samt hans K. hustru Gundel Torsdatter døde 16— samt hindis anden K. husbonerlig velact mand Børge Torbensøn som denne steen og sted hafver bekaste døde 16— Gud gifve dem en gledelig opstandelse.* Stenen måler 200×120 cm. I dens hjørner er der blomsterrosetter og i midt-

Gravsten i våbenhuset
 over Matthis Jensen og
 hans to hustruer Gydh
 og Cristina. Cirkelfeltet
 i stenens midterfelt viser
 hans bomærke. I hjør-
 nerne symbolerne for
 evangelisterne Mattæus
 (menneske eller engel),
 Markus (løve), Lukas
 (okse) og Johannes (ørn).

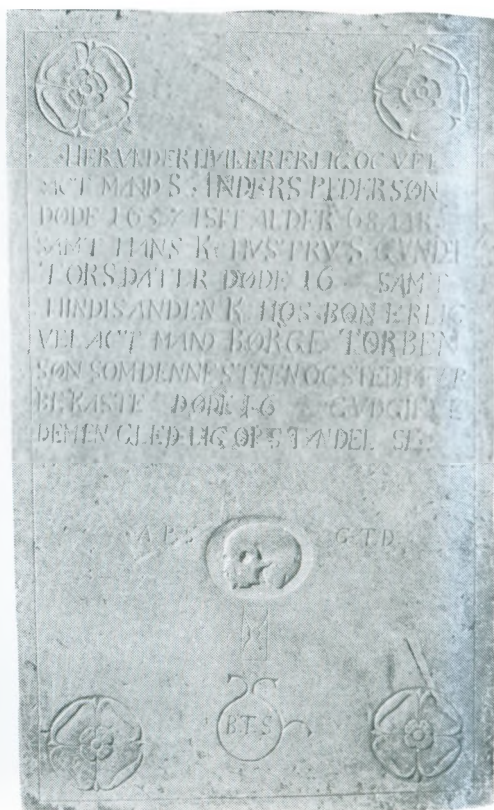
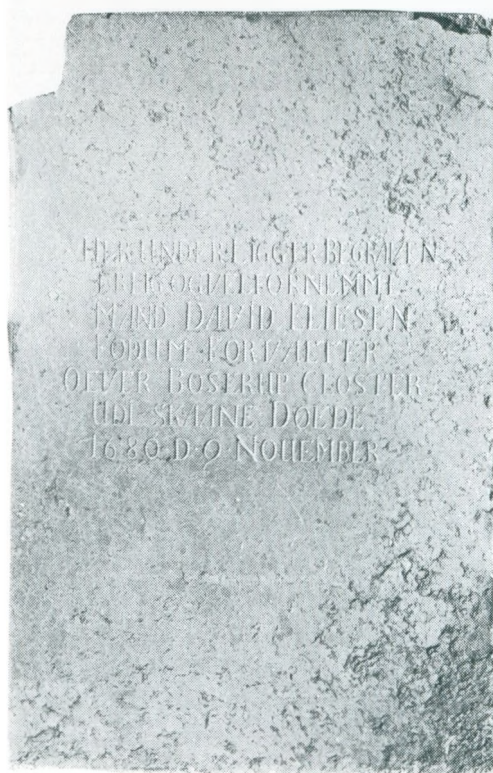

feltet under teksten et kranie flankeret af de fordybede initialer A. P. S. (Anders Pedersøn) og G. T. D. (Gundel Torsdater). Under kraniet er indhugget et timeglas og under dette indrammet i et vaseagtigt felt initialerne B. T. S. (Børge Torbensøn).

Om Børge Torbensøn foreligger lidt yderligere oplysninger. I 1406 fik Hellig Gejst tilskødet en del jord i Herlev, hvorefter bønderne var forpligtede til at levere betydelige afgifter i form af fjerkræ, lam, korn og rede penge til hospitalets opretholdelse, og endnu i 1682 ejede Hellig Gejst jord i Herlev. Christian den Femtes matrikel viser, at Børge Torbensøn var en af Hellig Gejst' bønder. Han havde en af Herlev's største gårde på 12 tdr. hartkorn i fæste.

Herudover ved vi, at barber (badskærer) Willum Eshaun, København, i 1663 krævede Børre (Børge) Torbensøn for nogle penge. Fem år tidligere havde Torbensøn været så uheldig at få et alvorligt benbrud. Badskæreren behand-

*Gravsten i våbenhuset:
Til venstre over forvalter
David Eliesen, død 1680.
Til højre over Anders
Pedersen, hans hustru
Gundel Torsdater og
hendes anden mand,
Børge Torbensøn, der
var Hellig Geist-bonde.*

Mindeplade i våbenhuset
for frihedskæmperen
Kaj Ohlsen, der blev
henrettet i Ryvangen
i 1945.

lede ham for det og fik til gengæld en obligation, dateret den 13. juni 1658. Der var blevet betalt noget, men restate stadig 120 slettedaler. Imidlertid kom den svenske fjende ind i landet, og Børge Torbensøn blev udplyndret og ruineret, ligesom kuren af det dårlige ben måtte afbrydes. Badskæreren krævede ham nu for betaling, men af »kristelig betænkende« ville han dog slå halvparten af, ja, hvis Børge Torbensøn blot ville give ham 50 slettedaler til førstkommande Mikkelsdag, ville han ikke kræve mere. Det lovede Børge Torbensøn højt og helligt.

I våbenhuset er på østvæggen ophængt en mindeplade for en Herlevborger, Kaj Ohlsen (f. 11. maj 1911), som den 17. marts 1945 af den tyske værnemagt blev henrettet i Ryvangen for deltagelse i kampen for Danmarks frihed under besættelsen 1940–45. På mindepladen findes teksten: *Lad mig kun flagre hen som blad i høst, naar du mit land, min stamme, frit maa leve.*

Præstehistorie

Samtlige præster, der i tidens løb har været tilknyttet Herlev kirke, kendes ikke. Det første svage spor går tilbage til det 16. århundrede, hvor Søren (Severin) Kock var sognepræst for Gladsaxe og Herlev kirker indtil 1564.

15 . .–1564. *Søren (Severin) Kock*. Om ham vides kun, at Herluf Trolle, rigens råd og admiral, skænkede Gladsaxe-Herlev præsten en ejendom, der lå ved Frue Plads i København, og som blev kaldt Severin Kock's gård. Døde i 1564.

1565–1576. *Niels Rasmussen*. Af universitetets kaldsbrev (han blev ordineret den 26. maj 1565) fremgår det, at »hr. Niels Rasmussen, født i København, til en kirketjener og sognepræst til Gladsaxe og Herløffue (Herlev) sogne på vilkår, at forne Niels Rasmussen skal prædike det salige Guds ord og evangelium rent og klart, med al flid og vindskibelighed, af Guds og den hellige ånds nåde og give (for embedet) hvert år 15 pund kost (= ca. 45 tønder), 10 lam og 10 gæs til vort universitet betimeligen Sct. Mikkelsdag. Menigheden ombedes kærligt, menige sognemænd og almue, som bor og bygger i de to sogne, at I for Guds skyld og for egen saligheds skyld annammer og undfanger forne hr. Niels Rasmussen som sjælesørger, at være ham tro, underdanig, som Kristi tjener, og ta løn herfor på dommedag af Gud i himmelen«.

1576–1592. *Bo Olsen*. Død i 1592.

1592–1611. *Ole Kristensen*. Var gift med Lisbet, der formentlig døde i 1620. Døde selv i 1611.

1611–1619. *Samuel Thomsen (Thomasson)*. Født i 1570. Blev i 1598 2. og i 1604 1. residerende kapellan ved Frue Kirke i København. Gift 1604 med Karen Olsdatter med hvem han fik 2 sønner og 7 døtre. Omtales i Musenii Catalogus over præster i Sjællands stift fra midten af det 17.

De gamle præstetavler er forsvundet, men to nye fortæller om de præster, der har virket i Herlev siden 1500-tallet.

århundrede. I Gladsaxe kirke findes hans ligsten og epitaphium fra 1619, hvor han døde den 9. august.

1619–1650. *Hans Nielsen Sæbye*. Født 1573. Blev ca. 1617 1. residerende kapellan ved Frue Kirke i København. Gift 1616 med Marine Andersdatter med hvem han fik mange børn. I Gladsaxe kirke findes et epitaphium af sandsten fra 1653, hvor han døde. I 1625 udgav han et lille skrift, som opbevares på Det kgl. bibliotek. Skriftet har følgende indledning –

»Sørgeligt Spektakel og Vundertejn
Nu nyeligen set paa et nyfødt Pigebarn

udi Mørkhøj, liggendes i Sokkelund Herred udi Gladsaxe Sogn til et ynkeligt Skuespil for alle dem, som genstridigen mod Guds alvorlige trusel holde hart ved deres nye Moder, høje Toppe og forargerligt Klædedragt«. Præsten fortæller videre om en kvinde, der 43 år gammel den 16. august

1625 fødte en pige. På hovedet havde barnet en høj top af kød, der gik op i en spids, ligesom de hatte den tids forfængelige damer gik med. Barnet døde dagen efter fødslen, og moderen den 21. august. Hans Nielsen sluttede det lille skrift med ordene – »At saa er Sandhed, vidner jeg med egen Haand. Hans Nielsen. Guds Ords Tjenere uværdig for den Menighed der sammesteds«. Sådan kunne en præst dengang revse pyntesyge damer.

»at saa er Sandhed ...«

1650–1690. *Mikkel (Michel) Sørensen Lemvigh*. Født i 1622. Ordineret 11. december 1650. Han var kaldet til adjunctus et successor eller cum spe successionis. Var gift to gange, og en datter, Ellen Dorothea Mikkelsdatter, blev gift med efterfølgeren. Døde i 1690. I Gladsaxe kirke findes et sten-epitaphium.

1690–1705. *Jens Jensen Bircherod*. Født i København i 1664. Søn af professor dr. theol. J. Jensen Bircherod, præst i Birkerød. Student 1679, magister 1688. Derefter rejser i udlandet. Ordineret Gladsaxe-Herlev den 8. april 1690. Den 26. oktober 1705 blev han biskop i Kristiansand. Som biskop omtales han som en stovt og myndig mand, der uden persons anseelse søgte at hævde bispeembedets autoritet og opretholde kirkelig orden inden for sit område. Udgav et latinsk skrift om elefantordenen.

1706–1738. *Christen Henrik Luja Bertelsen (Bartholin)*. Født ved Assens, hvor faderen var præst. Student i Odense 1699. Magister 1706. Gift med Anna Ottosdotter Stoud. I hans tid – 1708 – blev det pålagt præsterne at kalde menigheden sammen og opfordre den til at give til de fattige, men de besiddende klasser saboterede fattigforsørgelsen og følgen var, at tiggernes skare stadig voksede. I 1735 måtte man endog ansætte tiggerfogeder, der skulle holde sognet ryddeligt for fremmede tiggere.

Tiggernes skare voksede.

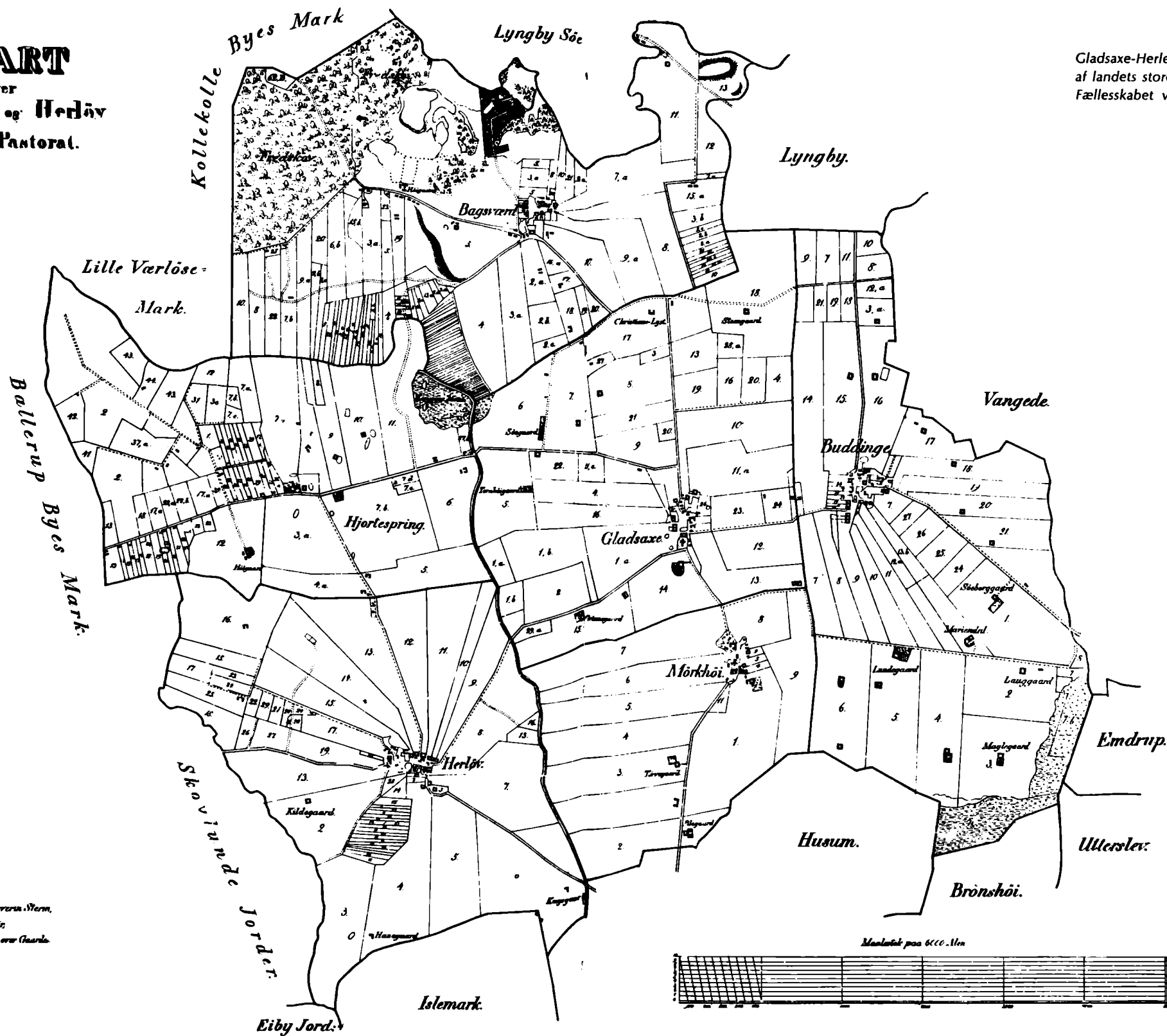
1738–1754. *Søren Christensen Lemvigh*. Født den 26. april 1709 i København. Student i 1723, cand. theol. i 1726. Rejste i udlandet 1733–34. Ordineret Gladsaxe-Herlev kirker den 21. maj 1738. Blev den 11. maj 1754 sognepræst i København ved Garnisons kirke, og dagen efter brændte Gladsaxe præstegård. Døde den 26. juni 1760.

1754–1780. *Niels Foss Nielsen Heining*. Født den 18. november 1712 i Pedersborg. Student Sorø 1731, cand. theol. 1736. I 1740 blev han sognepræst i Fensmark. Da han kom til Herlev sogn i 1754, stod det ringe til med børnenes skoleundervisning. Forgængerens Søren Christensen Lemvig havde allerede mange år tidligere forgæves korresponderet med biskop Peder Hersleb om muligheden for at få oprettet en skole i Herlev. 5. juledag 1754 fortalte Niels Heining i et brev til biskoppen om bøndernes stædighed og manglende forståelse af børnenes vel. For at undgå skolepligten havde de på skrømt oprettet de såkaldte fri-skoler, og resultatet var »at mange 14–16 årige ikke kunne læse ærlig linje i bog«. Selv havde han ingen løsning på problemet, for han sluttede med ordene – »Hvad der skal gøres, ved jeg ikke«. Lidt forstår man bøndernes modvilje mod at sende børnene til rytterskolen i Gladsaxe, for Niels Heining's støtte til andragendet om en skole har følgende ordlyd: »At Herløvs sogns ungdom har været forsømmelig, og at vejen til Gladsaxe er dem om vinteren livsfarlig, vidner jeg underskrevne stedets sognepræst. N. Foss Heining«. Skolen kom få år efter, og sognepræstens gave til skolen var en bilæggerovn, en bibel og et eksemplar af Christian den Femte's lov, og senere skænkede han skolen halvdelen af indtægten fra et lille gadehus i Buddinge. Niels Foss Heining døde i 1780 og blev begravet på Gladsaxe kirkegård.

En forelskelse med følger.

1780–1797. *Christian Ottesen Grundtvig*. Født den 11. november 1737 på Sejro, hvor faderen var præst. Det var kun et lille præstekald, og der var 11 børn. Alligevel skulle de af sønnerne, som havde nogenlunde anlæg og lyst for at læse, efter tidens skik holdes til bogen. I 1747 kom Christian ind i Roskilde latinskoles 5. klasse, og allerede få måneder efter blev han stipendiat med 8 rigsdaler i kvartalet i »kostpenge«. Desuden skete der uddeling af tøj til stipendiaterne. Efter studentereksamen skulle han læse videre og kom naturligvis jævnlig hjem til Sejro. En forelskelse i den 14 år ældre stuepige i præstegården, Anna Rasmusdatter Østerballe (Østerbølle) endte med, at der i sommeren 1757 udviklede sig et forhold mellem dem. Faderen anede ikke noget herom, før det i oktober samme år ikke kunne skjules, at pigen var gravid. Det var et voldsomt slag for ham, og han blev ude af sig selv af fortvivlelse her-

KAART
over
Gladsaxe og Herlev
Sognes Pastorat.

Gladsaxe-Herlev var et
af landets store præsteembeder.
Fællesskabet varede til 1921.

Udgivet og forfattet af Severin Stern,
Ejendom Proprietær,
Blegstræde N° 36, 8de Sal over Gaarden
i Nibbækens

over. Efter lange overvejelser kom han dog til det resultat, at det var bedst, at sønnen ægtede pigen, især da de selv ønskede at blive gift. Det skete få uger efter, og det unge par blev indtil videre boende i præstegården. Et par dage efter barnets fødsel sendte Otto Grundtvig (faderen) et brev til biskop Harboe, i hvilket han gjorde rede for sine følelser i denne tunge tid: »Den sorg har så nedslået mit sind, at jeg i lang tid var fast uden for mig selv, og om jeg turde rent ud åbne mine tanker, havde fået i sinde at overgive alting . . . Jeg har nu ham og hans hustru i hus og med tillige deres yngel«. Han havde ikke godt råd til at føde dem, »men hvor skal jeg gå hen med disse elendige? At lade barn (sønnen Christian) gå for lud og koldt vand, tillader ikke et faderligt hjerte, helst da han har et hurtigt hoved og lykkelig disposition for at lære. Allernådigst oprejsning tør man vel ikke søge, inden de 2 år, som loven melder, er ekspirerede«. Han håbede, at det kunne lade sig gøre og troede, at sønnen havde fundet nåde hos Gud. Hvis han nu kunne få oprejsning, kunne han måske med tiden få et lille levebrød »omend på den nederste trappe«. Selv havde han gennem mange år søgt et andet og bedre kald, og endelig, i 1760, blev han kaldet til sognepræst i Vallekilde-Hørve. Christian tog med, og han fik lov at være faderen behjælpelig med katekisationer i kirke og skole. Han prædikede også af og til, og det gjorde han så godt, at han i 1762 blev kaldet til degn i Vallekilde-Hørve. Faderens sorg blev nu vendt til glæde, og i et brev af 16. november 1762 skriver han, at sønnen i de sidste 3 år har glædet ham lige så meget ved »sindighed og stilhed«, som han 5 år tidligere havde bedrøvet ham. I 1780 kom han til Gladsaxe-Herlev, hvor han døde den 21. september 1797. Christian Grundtvig foretog i 1787 den første egentlige folkeoptælling i Herlev sogn, om hvilket han sagde: »Et værk, som jeg har forfattet med al mulig flid«. Det findes på rigsarkivet. Han var farbroder til salmedigteren N. F. S. Grundtvig.

*. . . omend på den
nederste trappe . .*

1797–1823. *Jens Winther Benzon*. Født den 23. november 1743 i København, hvor faderen var fuldmægtig i rentekammeret. Student i Horsens 1762, cand. theol. 1767, decamus på communitetet 1770, residerende kapellan i Køge-Ø. 1774. I 1777 2. og i 1782 1. residerende kapellan ved Frue kirke i København. Den 27. oktober 1797 blev

han sognepræst her. Han var gift 3 gange. 1 søn blev præst, og 3 døtre blev gift med præster. I Gladsaxe præstegård samledes for første gang den 23. september 1802 Gladsaxe sognedistrikts fattigkommission. Til stede var sognepræsten provst Benzon og politimesteren, der supplerede sig med en gårdejer fra hver af sognedistriktets byer, altså også Herlev og Hjortespring. Kommissionens vigtigste medlem var sognepræsten, der ledede møderne, og det var også til ham, de fattige skulle henvende sig, når de kom i trang. Provst Benzon's medmenneskelige følelser og sognenes indtægter stod ikke i det rette forhold til hinanden, og derfor kom han undertiden galt af sted. I 1813 var det helt galt. Man havde dyrtid, og de fattige havde næppe til det tørre brød. Nøden var stor, og fattigkassen var tom. Så greb provsten ind og forhøjede kontingentet til fattigkassen, hvorved der ville blive opkrævet seks gange så meget, som det forud var bestemt i årets forsørgelsesplan. Det ville Herlevfolkene ikke være med til, og den 27. februar 1813 sendte de en harmdirrende protest til stiftamtet, der gav provsten en næse. Han havde overskredet sin kompetence, og havde nogen betalt det forhøjede kontingent »bliver det for meget betalte beløb at likvidere i de efterfølgende kvartaler«.

1823–1843. *Otto Grundtvig*. Født den 20. oktober 1772 i Odden sogn. Student Herlufsholm 1789, cand. theol. 1794, derefter prædikant ved Harboes kloster. Sognepræst Sct. Jørgen-Sct. Ib's sogne i 1798, og i 1800 kaldet til Torkildstrup på Falster. Provst 1805 og rang med amtsprovster i 1815. Efter endt studentereksamen faldt det naturligt, at han gik i gang med det teologiske studium. Han kom jo fra en kendt præstefamilie, hvor moderen, da den yngste søn, N. F. S. Grundtvig, blev født, udtalte, at om også hendes sidste trøjeknap skulle springe, skulle sønnerne holdes til bogen, og det kom til at passe. Ved embedseksamen opnåede han kun haud, men med en udtrykkelig tilkendegivelse af, at alle censorerne havde sat hans skriftlige arbejder til laut. Otto Grundtvig var næppe, hvad man vil kalde en betydelig mand. Han har skrevet nogle småting, der mest drejer sig om gejstlig-økonomiske emner. Eksempelvis – »Er en forbedring i religionslærernes kår mulig?«, og »Om præstekaldenes deling«. Var han imidlertid ingen

stor mand, så var han af en brav og kærlig natur og en god støtte for de yngre brødre. En af dem var Nikolaj Frideric Severin Grundtvig, den kendteste af Grundtvig-familien. Som student kom Otto Grundtvig undertiden på besøg hos sin onkel, professor Nicolaj Balle, Sjællands biskop, og her traf han sit søskendebarn Marie Amalie, med hvem han blev trolovet og siden gift. Det hjem, han sammen med hende stiftede i Torkildstrup præstegård, blev halvvejs også et hjem for N. F. S. Grundtvig, særlig i årene 1803–05, og da Otto døde i 1843, skrev hans da berømte broder et mindedigt om

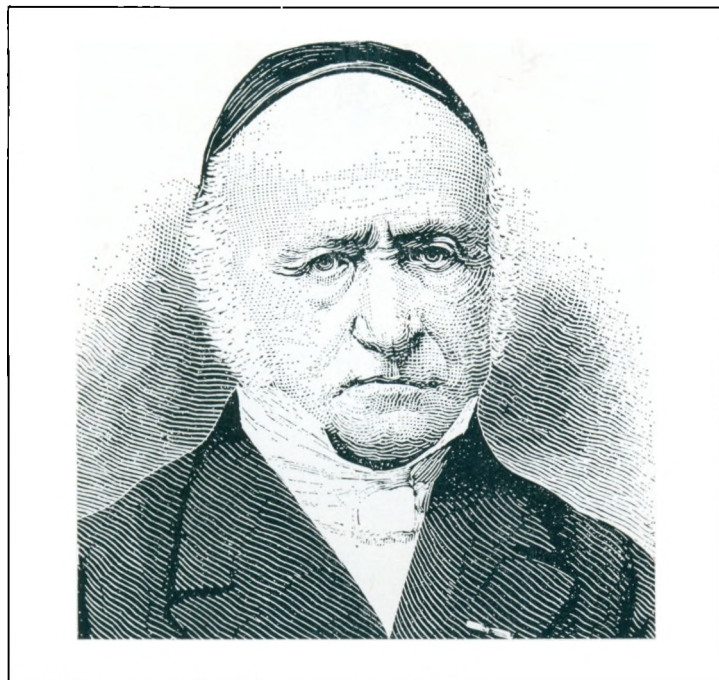
»Min ældste Broder og min første Ven,
En ædel Mand, er sovet hen,
Og Brodertalerne, om gammel Sæd,
I fælles Hjem, hensov dermed! . . .«

I de år Otto Grundtvig virkede i Gladsaxe-Herlev havde befolkningen økonomisk trange kår, navnlig i 1840'erne var nøden stor. Det har næppe været med provst Grundtvig's godkendelse, at udgifterne til hjælp blev så stærkt nedskåret. Det fremgår bl. a. af en polemik i »Københavnsposten« fra 1842, at såvel fattigvæsenet som skolevæsenet var en kilde til en del bitterhed mellem sognepræsten og forstanderskabets formand, proprietær, cand. jur. Eylardi.

Alvorlige tider.

1843–1868. *Christian Andreas Herman Kalkar*. Født den 27. november 1802 i Stockholm, hvor hans far, der var af jødisk æt, havde en høj embedsstilling inden for den jødiske menighed. Mens Christian studerede jura i København, kom han ind i en alvorlig religiøs krise, som endte med, at han gik over til det teologiske studium. 1823 blev han døbt og forlod dermed jødedommen. Efter endt embedseksamen i 1826 virkede han de første 18 år som lærer i København og siden i Odense. Han blev træt af at være lærer, og derfor søgte og fik han ved sin velynder Christian den Ottende's indflydelse embedet i Gladsaxe-Herlev. Hans hjælpsomme sind og store evne til at bringe hjælp og trøst til alle, der var kommet i åndelig og timelig nød, gjorde ham meget afholdt blandt sognenes beboere. Han var flittig til at besøge skolerne og tog næsten daglig ud på husbesøg. I 1847 mindede han myndighederne om hensigtsmæssigheden af et fattighus. Da forholdene i koleraåret

Skiftede tro under en religiøs krise.

Christian A. H. Kalkar.

1853 i mange måder var knugende, og sygdommen greb om sig, lod han afholde en koncert i Gladsaxe kirke og forhøjede den indkomne sum til 100 rigsdaler. Af dette beløb dannedes det første legat, som skulle hjælpe trængende i Gladsaxe-Herlev. I vinteren 1853–54 åbnede han et billigt brødsalg i præstegården og gentog det et par vintre efter. Brødene blev fremskaffet ved frivillige gaver. Ved en visitats skrev biskop H. Martensen efter besøget i Gladsaxe – »hvor en særdeles talrig forsamling af ældre og yngre fra begge pastoratets sogne havde indfundet sig, og med sand opbyggelse hørte jeg det vidnesbyrd, som menighedens højærværdige lærer hr. dr. Kalkar gav af sin rige erfaring om det christelige hyrdeembede, ligesom det var mig en glæde ved katekisationen at forvisse mig om den confirmerede ungdoms christendomskundskab, idet der svarede med færdighed, lyst og eftertanke«. Det var ikke blot som sognepræst, dr. Kalkar blev værdsat. På andre måder gjorde man også brug af hans begavelse. Således var han i årene 1860–73 formand for Det danske Missionselskab. Han var meget skrivende, og på det sproglige område regnedes han for en kapacitet. Blandt meget andet udgav

han »Livsbilleder af Guds Riges Historie«, en bibelpragtudgave, den evangeliske missionshistorie og den katolske missionshistorie. I præstegården havde han en meget stor bogsamling, bl. a. mange håndskrifter, og den blev ødelagt, da præstegården brændte den 28. januar 1849. I 1868 tog han sin afsked og flyttede til København. På Gladsaxe kirkegård, hvor han ligger begravet, findes en portrætbuste af ham.

Præstegården brændte.

1868–1907. *Adam Vilhelm Holm*. Født den 17. april 1824 i København, hvor hans far var konferensråd, departementsdirektør i finansministeriet. Student 1840, cand. theol. 1845, lærer ved Efterslægtsselskabets skole og en tid ved et par pigeskoler i København. 1851 sognepræst i Jersie-Karlsunde. 1871 bestyrelsesmedlem i Det danske Missionsselskab, 1873–89 formand for samme og derefter æresmedlem. Han leverede en række meddelelser om missionsselskabets virksomhed i Indien. I 1873 lod han udgive »Aabent Sendebrev« til J. L. Grev Holstein for at oplyse ham om en medarbejders upålidelighed, og i 1874 kom »Et bidrag til belysning af den papistiske (katolske) polemik«. Adam Holm var både ihærdig og veltalende. Hver søndag var der gudstjeneste i begge kirker, skiftevis formiddag og eftermiddag. Børnene fra Herlev gik to gange ugentlig til konfirmationsforberedelse i Gladsaxe præstegård, og konfirmationen fandt sted i Gladsaxe kirke. Til han var godt oppe i halvfjerdserne bestred han sit store pastorat alene. Først da fik han en personel kapellan. Adam Holm virkede til han var først i 80'erne og opnåede at blive Danmarks næstældste fungerende præst. I 1907 holdt han sin afskedsprædiken, og 5 år efter døde han. Han ligger begravet på Gladsaxe kirkegård.

*Gudstjeneste
i begge kirker.*

1907–1921. *Jens Marius Immanuel Hatting*. Født den 5. marts 1866 i København. Student i Haderslev 1886, cand. theol. 1892, og kort efter opfordrede domprovsten i Roskilde, dr. theol. Gude, ham til at søge den ledige stilling som præst ved Sct. Hans hospital for samtidig at være hans personlige medhjælper ved Roskilde Domkirke. I årene 1892–1902 var han tillige præst ved Roskilde amtssygehus og lærer ved Roskilde pigeskole, nogle år bibliotekar ved Sjællands Stiftsbibliotek og fra 1902–07 residerende kapel-

*Adam Vilhelm Holm
opnåede at blive
Danmarks næstældste
fungerende præst. Han
var da oppe i 80'erne.*

lan i Asminderød-Grønholt med Fredensborg slotskirke, indtil han den 4. maj 1907 kom til Gladsaxe-Herlev, hvor han blev den sidste fælles sognepræst. Allerede ved hans tiltrædelse arbejdede man på kommuneadskillelsen (der fandt sted den 1. april 1909), og den 1. januar 1908 oprettedes kaldskapellaniets, hvorefter kaldskapellanten skulle bo i Herlev. Aktiv som Jens Hatting var, blev han formand for Gladsaxe og Herlevs værgeråd, stifter af og formand for Gladsaxe-Herlev sognes sygeplejeforening, formand for komiteen til opførelse af en kirke i Søborg villakvarter samt for Bagsværd asyl og Bagsværd menighedshus.

PERSONELLE KAPELLANER FOR ADAM V. HOLM

1898–1901. *E. Thaning.*

1901–1905. *N. B. Nissen.* Senere sognepræst ved Mariendals kirke.

1905–1911. *Richard H. E. Thomsen.* Da han kom til Herlev kirke, var han 29 år gammel. Han fyldte kirken med kirkegængere gang på gang, og han blev også kendt for at kunne få noget i kirkebøssen. Ved en særlig indsamling sagde han til menigheden: »Lad nu være med at nøjes med en fedtet 25 øre, men giv en hel krone i dag«. Til gårdmændene sagde han: »Giv jeres folk fri om søndagen, så de kan gå i kirke« (dengang arbejdedes der på gårdene søndag formiddag). Blev sognepræst først ved Gethsemane kirke og den 29. april 1923 sognepræst ved Gladsaxe kirke.

... giv jeres folk fri!

KAPELLANER 1908–1921

Kaldskapellaniet blev oprettet ved kgl. resolution af 11. februar 1907 gældende fra 1. januar 1908. I denne periode skulle kaldskapellanen bo i Herlev præstegård, som var en lille stråttækt bygning mellem kirken og gadekæret, og som tidligere havde været skolebygning.

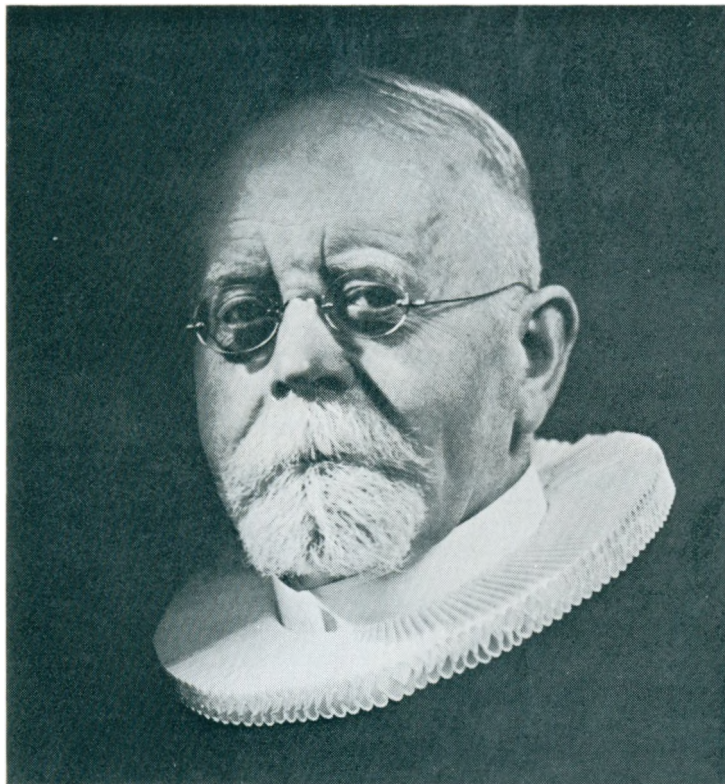
1908–1912. *Jens Frederik Constantin Schultz.* Født den 20. december 1876 i København. Startede og ledede en søndagsskole. Var formand for Herlev Folkebogsamling, og startede og ledede KFUK i Herlev. På hans initiativ grundlagdes i 1910 Herlev Asylfond, som han blev formand for, og endvidere var han formand for Herlev Sogns kommunale Hjælpekasse.

1913–1917. *Ejnar Kristoffer Jørgensen.* Født i 1883. Blev senere sognepræst i Grenaa, sognepræst i Enderslev-Vraaby, indtil han i 1930 blev præst ved Vallø slot. Døde i 1949.

I 1918 blev kaldskapellaniet ændret til et residerende kapellani indtil ophævelsen af sognefællesskabet i 1921.

1918–1920. *J. Philipsen.* Den 12. november 1920 udnævnt til sognepræst for Gyrrtinge og Flintrup menigheder.

*Albert E. N. Westhausen
blev i 1921 Herlevs
første sognepræst efter
sogneadskillelsen fra
Gladsaxe.*

SOGNEPRÆSTER FRA 1921

1921–1941. *Albert Emil Nielsen Westhausen*. Født den 30. december 1873 i Århus. Student 1892, cand. theol. 1899, samme år huslærer på Grevensvænge, skolebestyrer i Helsingørsket 1900. 1903 vikar ved Århus kommuneskole, 1906 kaldskapellan i Ebeltøft. I 1918 blev han sognepræst for Vammen-Lindum-Bigum pastorat, og den 1. juli 1921 sognepræst i Herlev. I årene 1921–29 var han tillige residerende kapellan i Gladsaxe. Han var medstifter af Herlev Menighedssamfund i 1925, fik opført menighedshuset Bethania i 1928, KFUM og K, søndagsskole, Blå Kors, en Santalkreds og et søndagsblad. Da han i 1941 tog sin afsked, skyldtes det nedsat syn og hørelse. Den første årrække af sin emeritus-tid prædikede han jævnlig i københavnske kirker. Ofte uddelte han på gader, i tog og sporvogne sine »præstepiller«, skriftsteder på karton, idet han sagde: »Tag den 3 gange om dagen, så skal De erfare virkningen«. Døde

Præstepiller.

den 19. december 1958. På Herlev kirkegård findes en mindesten på hans grav.

1941–1969. *Johannes Mølgaard Grinderslev*. Født den 29. september 1904 i Skive, hvor forældrene var indremissionærer. Student i Viborg i 1925, cand. theol. 1928. Den 5. januar 1929 kaldskapellan ved Sct. Matthæus kirke på Vesterbro i København. 1941 sognepræst ved Herlev kirke. Indsættelsen fandt sted den 23. november. Johannes Grinderslev tog sin afsked den 30. juni 1969.

Kirkeministeriet sagde nej til at opslå sognepræstembedet, så længe embederne som residerende kapellan og kaldskapellan var besatte.

1971– . *Reinhold Vestrup*. Født den 29. juli 1920 i Års, hvor faderen var indremissionær. Student i 1940 i Rønde, stud. theol. 1940–46, indremissionær 1947, kordegn i Taksigelseskirken, København, i 1954. Residerende kapellan ved Sions kirken, København, 1965, tillige lærer ved Niels Steensen's gymnasium 1963. Sognepræst i Herlev 1971.

ØVRIGE PRÆSTER SIDEN 1921

Kaldskapellani oprettet i 1947, nedlagt i 1952, genoprettet i 1955 og nedlagt i 1971.

Residerende kapellani oprettet i 1952.

1948–1962. *Herluf Jakobsen*. Født den 2. december 1911. Kaldskapellan 1948. Residerende kapellan 1952. I 1962 kaldet til sognepræst for Skibsted, Lyngby og Terndrup menigheder. Død 1971.

1954–1956. *Jens Kresten Jensen Schmidt*. Født den 6. marts 1919. Hjelpepræst 1954. I 1956 sognepræst i Skjern.

1956–1962. *Finn Brautz Matthiesen*. Født den 21. august 1925. Kaldskapellan 1956. Bevilget afsked i 1962.

1958–1960. *John Haaber*. Født den 12. februar 1930. Hjelpepræst 1958. I 1960 2. residerende kapellan ved Vor Frelseres kirke i Aalborg.

1961–1973. *Thorvald Jørgen Andersen Jørgensen*. Født den 18. september 1903. Hjelpepræst 1961. Kaldskapellan 1962. Residerende kapellan 1971. Bevilget afsked 1973.

1962–1966. *Jens Thomas Ejnar Christiansen*. Født den 9. februar 1912. Residerende kapellan 1962. Kaldet til sognepræst for Præstebro menighed 1966.

1962–1966. *Johannes Nymann Eriksen*. Født den 27. marts 1935. Hjælpepræst 1962. I 1966 residerende kapellan ved Vor Frelzers kirke i Odense.

1966–1970. *Hans Immanuel Hermansen*. Født den 30. januar 1927. Residerende kapellan 1966. I 1970 kaldet til sognepræst ved Timotheuskirken i København.

1974– . *Jørgen Brown Thomsen*. Født den 22. maj 1922. Residerende kapellan 1974.

Den af de fem kvindehermer på prædikestolen, der symboliserer klogskab (besejring af slangen).

ORGANISTER

1874–1880: *Vilhelm August Linck.*

1880–1887: *Ferdinand Theodor Michael Aagaard.*

1906–1922: *Johan Egeberg.* Lærer.

1922–1946: *H. P. Birkholm-Clausen.* Lærer. Senere skoleinspektør ved Herlev skole.

1946–1970: *Johan Møller.* Senere også kantor.

1970– : *Arne Skjerning.* Også kantor.

KIRKESANGER

1922–1953: *N. C. Nielsen.* Førstelærer ved Hjortespring skole. Senere stadsskoleinspektør.

KORDEGNE

1952–1960: *fru Karen Hansen.* I 1950 ansat som leder af det nyoprettede kirkekontor. Fra 1952 Danmarks første kvindelige kordegn.

1960–1964: *Knud P. Larsen.* Senere præst.

1964–1974: *Johannes Kamstrup.* De sidste år også kasserer for menighedsrådet.

1975– : *Th. Søndergaard.* Også kasserer for menighedsrådet.

GRAVERE/KIRKEBETJENTE

1913–1933: *Carl Gustav Petersen.*

1933–1940: *H. Nielsen.*

1940–1950: *H. P. Hansen.*

1950–1973: *Jens Peter Larsen.*

1973– : *Hjalmar Hansen.*

KIRKEASSISTENT

1954–1966: *fru Ellen Larsen.*

1966– : *fru Antoinette Jensen.*

Sognehistorie

Et gammelt dokument.

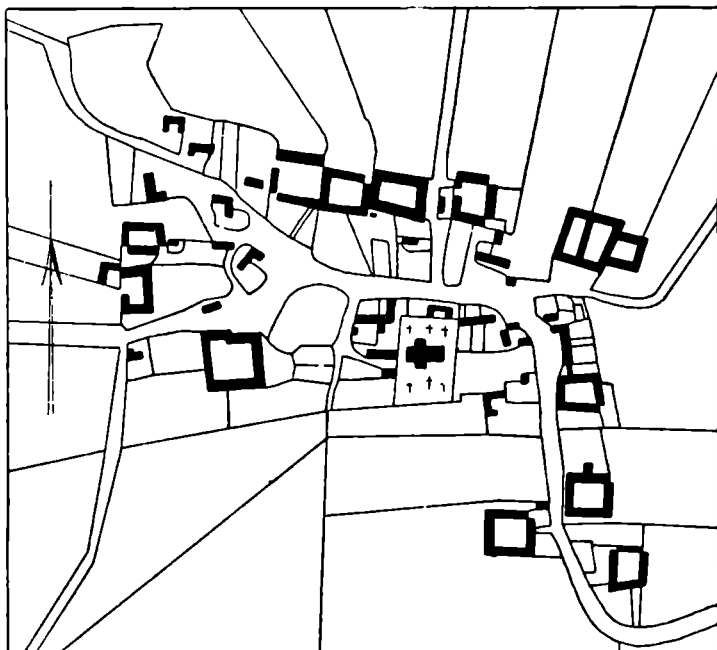
Det ældste dokument, der findes om Herlev, er et brev fra oktober 1186, hvor byerne Bagsværd, Buddinge, Gladsaxe, Mørkhøj, Herlev og Tipperup – den sidste en landsby, der lå omtrent, hvor Hjortespring nu ligger – af biskop Absalon blev underlagt bispestolen i Roskilde. Disse byer var nogle år forinden skænket Absalon af hans gode ven Valdemar den Første, også kaldet den Store, og brevet er skrevet af pave Urban den Tredie.

Bønderne har dengang ikke selv ejet gårdene, men de har været fæstere under kirken og har måttet betale leje og afgifter (tiende) til kirken og udføre arbejde gratis, når kirken ønskede det. Alt taler dog for, at disse bønder havde det langt bedre end de, der var fæstere hos herremændene. Præsternes større oplysning og dannelse har sikkert medført, at de knap var så hårde ved bønderne, som de ofte rå herremænd, og selv om kirken brugte bønderne, havde mange af beboerne gavn af det gennem den katolske kirkes barmhjertighedsgerninger. Ingen andre tog sig dengang af syge, gamle og hjemløse. Det, vi i dag kalder social forsyrg, varetoges af kirken.

Imidlertid mangler Herlev på den ellers komplette sogne-liste i Roskildebispens Jordebog fra omkring 1370, og Herlev sogn menes da også først at være oprettet efter 1453. Fra dette år findes nemlig et dokument, hvori omtales to »brydegårde«, som liggende i Herlev, Gladsaxe sogn. I 1476 må det derimod have været oprettet, for da regnedes sognet hørende til Smørum herred, og en nærmere tidsfæstelse af dets oprindelse og kirkebyggeriet når man næppe frem til.

*Bygget som anneks
til Gladsaxe sognekirke.*

Kirken blev bygget som et anneks til Gladsaxe sognekirke, og ifølge historikeren P. Hansen Resen var den indviet til Treenigheden. Fællesskabet med Gladsaxe sogn holdt helt frem til 1921, hvor Herlev kirke blev sognekirke. Indtil da boede præsten i Gladsaxe præstegård og holdt gudstjeneste i begge kirker. Gladsaxe-Herlev var et af landets store præsteembeder. Betydelige præster har virket her, men den kirkelige interesse har i lange perioder været ringe. De

Herlev by 1809.

materielle interesser har haft overhånd. Sognets kirkelige historie er nøje knyttet til sognets præstehistorie.

I sit testamente af 26. april 1529 betænkte biskop Lage Urne Herlev kirke med gaver.

Ved reformationen i 1536 skete der en stor omvæltning for befolkningen, idet bønderne i Herlev blev kongens (kronens) fæstebønder, hvor kronen overtog al kirkens gods. I 1651 ejede kongen således 9 gårde i Herlev og 6 i Hjortespriug. Resten af gårdene var givet til hospitaler og universitetet. Der var ingen selvejere.

Selv om kronen næppe var nogen streng herre, fik overtagelsen af jordegodset en mærkbar virkning for den del af befolkningen, der var i nød. Den katolske kirke havde taget sig ivrigt af fattigvæsenet med uddeling af almisser. Den havde opretholdt klostre, oprettet hospitaler og hjem for syge, fattige og gamle. Det sank i grus i 1536. Staten overtog kirkens formue, men trods dette formåede den ikke at sætte noget i stedet for det kirkelige fattigvæsen.

Sjællands første protestantiske biskop blev Peder Palladius (1503–60). Inden for sit stift havde han ikke blot magt over menneskers åndelige velfærd, men også i alle retsspørgs-

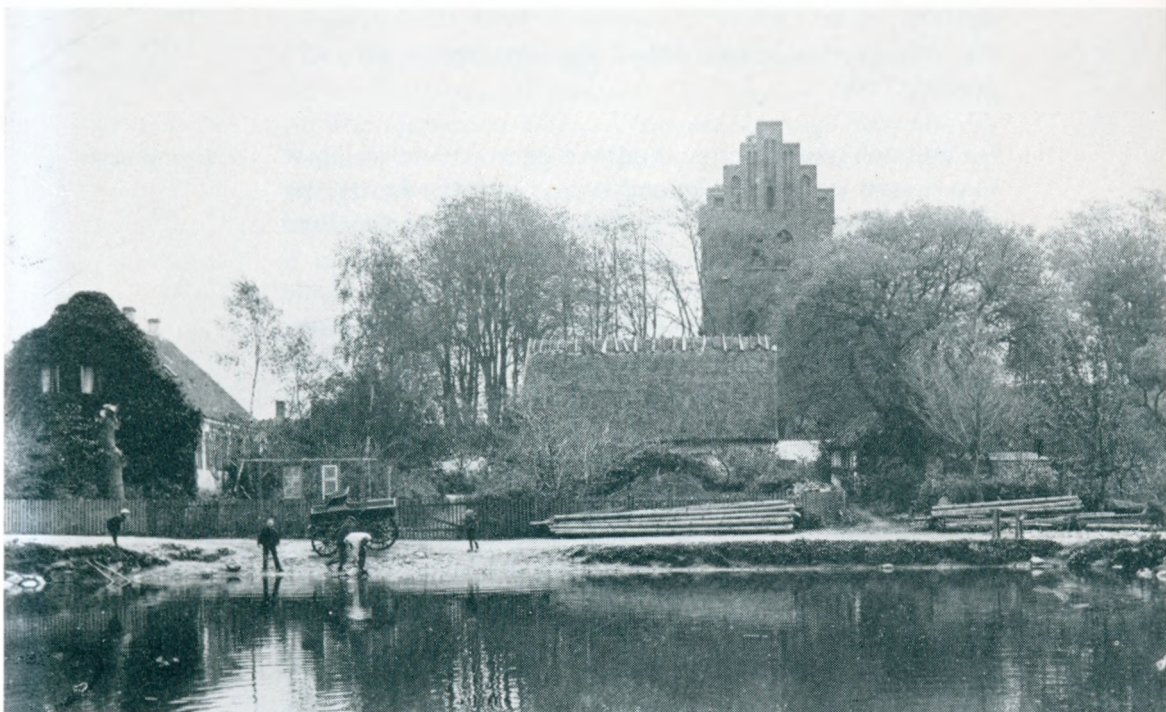
Reformationen.

*Herlev i 1903:
Det typiske landsbysamfund med kirken i centrum og tæt ved skolen, bygningen til venstre, nedrevet i 1925, og nuværende præstebolig opført. Ved gadekæret ligger stadig det gamle »hjulmandens hus«.*

mål, der på nogen måde havde med kirken at gøre, havde han afgørelsen. På sine visitatsrejser fik han lejlighed til at påvirke de enkelte sognepræster og få dem ledet ind på den rette vej. Biskoppen skulle også overvåge, om bestemmelserne vedrørende klædedragt, bedetimer og gudstjeneste blev overholdt, om de hellige kar blev opbevaret på rette måde, og om kirken blev holdt ordentligt ren.

*Ilde tilredt under
svenskekrigen.*

I juni 1660 trak svenskerne sig tilbage efter 19 måneders belejring af København. Alt lå øde hen. Svenskerne havde nedbrudt de fleste gårde og huse i Herlev og Hjortespring og slæbt sten, spær og tage til Carlstad, en by, som de lod opføre i Brønshøj. Herlev kirke var ilde tilredt, og først 42 år efter var den færdigrepareret. I august 1660 var der i Hjortespring opført nogle midlertidige hytter, og også i Herlev var man begyndt at bygge gårdene op. I julen 1660 var der her en nød og elendighed uden lige. Kålstokken på marken og ådsler måtte tages med for at mætte maverne. Herlev's befolkning var mere end halveret af sult, nød og kulde, og nogle var vel også direkte dræbt under krigen.

Fra 1683 har der i al fald været en degn i Gladsaxe-Herlev sogne. I middelalderen var det en regel, at der ved hver sognekirke var en sognepræst og en sognedegn. Degnen forestod sangen i kirken, ringede med kirkeklokken og gik i det hele taget præsten til hånd i hans embedsgerning. Således var han også budbringer mellem præsten og biskoppen. Hertil kom, at han også skulle tage sig af ungdommens oplæring. Det indskrænkede sig dog som regel til lidt overhøring i en lærebog i kirken søndag morgen før gudstjenesten. Degnen var som regel studerende og gik almindeligvis under navnet sædedegn, fordi han havde fast sæde i sognet i modsætning til løbedegnene, der oftest var elever fra den nærliggende bys latinskole, hvorfra de blev sendt ud på landet for at lære bøndernes børn lidt religion.

Degnen.

Degnen i Gladsaxe-Herlev pastorat havde sin beskedne embedsbolig i Gladsaxe. Hans gejstlige embedsstilling markeredes ved en særlig dragt, så man kunne skelne ham fra bønderne.

Et morsomt påbud findes fra 1685. Det blev heri pålagt degnene, at de i offentligt samkvem skulle afholde sig fra *den fule Vane at smøge Tobak ligesom Bønder og andre gemene Folk.*

Fra året 1683 kom Herlev, Rødovre og Hvidovre fra Smørum herred over til Sokkelund herred. Et sagn knytter sig til denne begivenhed. Det er fortalt af Thorkild Gravlund i »Herredsbogen«.

Et sagn fortæller

»En Jætte boede i Hvidovre – paa Smørum Herreds gamle Grund. Fra sin Høj havde han sin egen Sti ned til Aaen, hvor han hentede Vand, og han gik ind gennem en Gaard, som han var selve Kong Volmer. Det hændte engang, at Bonden hittede hans Vante, den var saa stor, at den kunde rumme en Tønde Rug i Tømmelen. Om Natten kvad Jætten udenfor: »Vante Ven, giv mig min Vante igen. Ellers ligger to af dine Heste, de største og bedste, døde i Morgen paa Mosen«. Bonden tog Vanten og hængte den ud paa et Bjælkehoved og slog Kors for sin Dør. Om Morgenen var Vanten borte, Bjælkehovedet knækket – og siden saas aldrig Bjærgmandens Sti. Bonden havde med hans Vante og med sit Kors taget Vættens Kraft. Saa kunde

Herlev skole, der blev til præstegård. Kirkepladsen ses bagved med indgangsportalen.

Smørumsgnene Hvidovre, Rødovre, Herlev lægges til Sokkelund«.

I 1737 blev slotspræsten i Hillerød, Peder Hersleb, udnævnt til biskop for Sjælland. Han tilhørte den pietistiske retning og rørelse, uden at forson sig med dens yderligheder. Han var meget myndig og veg ikke tilbage for tvangsregler. I hans visitatsbog for året 1744 står skrevet om Gladsaxe-Herlev præstekald, at der er 79 »decimantes«, d. v. s. tiendeydere. De betalte tilsammen 200 rigsdaler.

Medens Svitzer (død 1761) var degn i Gladsaxe-Herlev, nedbrændte degneboligen sammen med præsteboligen i maj 1750. Degnen skulle selv sørge for at få sin bolig opbygget igen, men han fik lov at indsamle penge til hjælp blandt sine kaldsfæller. Indsamlingen indbragte 88½ rdl. I 1757 indgav 17 navngivne bønder og 21 husmænd i Herlev et andragende til kongen om at få en skole i Herlev. Motiveringen var den lange vej til skolen i Gladsaxe. *Især om Vinteren er det farligt, da der er en Tørvemose imellem.* Der kom heller ikke mange børn i skolen. De blev hjemme. Den 15. april 1758 blev andragendet bilagt en skrivelse, der var underskrevet af »de allerunderdanigste,

kongeligt skyldigste tjenere, Rector Pro Cancellarius og Professor E. Pontoppidan, Bang«. De skrev heri bl. a.: »Man bevidner, at Herløv sogn ikke i mange år bliver i stand til at betale en hovedreparation på kirken, idet sognet næppe er i stand til at klare den almindelige, daglige vedligeholdelse«. Alligevel bad de dog kongen om, at Herløv kirke til hjælp befales, at skoleholderlønnen suppleres med det beløb, sognemændene manglede, nemlig 3 Rdl. 3 Mrk.

Supplering af skoleholderlønnen.

Den 9. februar 1759 bestemte Frederik den Femte, at der skulle være skole i Herlev. Universitetet stillede et lille fem-fags kirkehus ved gadekæret til rådighed.

Den næstsidste degn, Lauritz Resen, blev degn her i 1761 efter tidligere at have været skoleholder i Smørum. Han klagede til biskoppen over, at han ikke som sin forgænger »måtte tage nytte af høet« på Gladsaxe kirkegård.

Allerede i 1782 blev der gjort skridt til at hindre udbredelsen af epidemiske sygdomme. Ethvert indtrædende tilfælde af *Blodgang, Sprinkler eller anden saadan farlig og smitsom Sygdom* skulle straks anmeldes for sognepræsten, som skulle sørge for, at ingen fik adgang til den syge.

I 1785 visiterede biskop Nicolaj Balle. I hans visitatsbog findes denne udtalelse: »En stor Del af de voksne gjorde meget god Rede for sin Kundskab. De svage, hvis Antal ikke var stort, maatte anklage deres egen Forsømmelse. Skolebørnene viste god Forhaabning. Sognepræsten, Hr. Grundtvig, er duelig, flittig, velbegavet og ferm. Han prædiker smukt og opvækkende. Skoleholder Satter havde megen Ære af sine Skolebørn«.

Den 30. maj 1799 var biskop Balle atter på visitats, hvor han i visitatsbogen skrev – »Sognepræsten hr. Benzon prædikede over Johannes brev kap. 4, vers 16, grundigt, bibelsk, opbyggeligt. Han catekiserer og messer meget godt. Degnen Lorentzen synger ganske godt og catekiserer temmelig. Ungdommen var i skikkelig antal forsamlet, mange svarede af lærebogen med god forstand. Også vidste man noget af bibelhistorien og havde læst salmer. Boglæsningen var meget god!«.

»Han catekiserer og messer meget godt

Da degnen Nicolaj Peter Lorentzen døde 1805, nedlagdes degneembedet, og skoleholderne overtog og delte degnens funktioner og også hans indtægter, men således, at de skoleholdere, der blev kirkesangere, fik 10 Rdl. mere end de andre.

I årene 1805–23 besøgte provst Jens Winther Benzon Herlev skole ca. 80 gange, og en gennemlæsning af den journal, han førte, fortæller, hvor alvorligt han tog dette arbejde. I 1807 mødte kun få børn op i skolen. Den 12. maj dette år skriver provst Benzon – »Ikke flere end et Pige-barn i Skole, som læste skikkeligt i Bog. Jeg lod tude i Hornet paa Gaden og truede med Mulkt, dersom de vedblive at holde deres Børn borte fra Skolen, dog med Undtagelse af dem, som ikke kunde undværes til Markarbejde«. Om provst Benzon skrev biskop F. C. C. H. Münter i juni 1821 i sin visitatsbog: »Han er 78 Aar gammel, prædikede over Evangeliet til 1. Trinitatis med en ung Mands Fyrighed og Kraft«.

I 1812 betegnede biskoppen beboerne i Sokkelund herred som skikkelige, men noget »skrabsammen«. Skoleordningen af 29. juli 1814 gav endelig en ordning af skolevæsenet. I hvert sogn oprettedes en skolekommission med præsten som formand. Ved en forordning ophævedes skolekommissionen i 1841, og sogneforstanderskabet (forløberen for sognerådet) indtrådte i dens funktioner, dog således, at præsten vedblev at være leder af forhandlingerne og føre korrespondancen. I 1867 oprettedes igen

Herlov kro med den store rejsestald ses til venstre i billedet.

skolekommissioner, og ved en lov i 1871 fastlagdes grænsen for sognerådets og skolekommissionens myndighed. I realiteten blev sognepræsten leder af kommunens skolevæsen.

I 1853 hedder det i visitatsjournalen: »Herlev kirke er smuk og meget proper, en altertavle af Roed (fodtvætningen) er måske heldigere end den i Gladsaxe. I menigheden er der megen roderi af københavnere, svenskere og flere, mangehånde lykkeriddere, forulykkede landmænd, handlende, og kirkegangen er sløj!«.

*... megen roderi af
københavnere, svenskere
og flere ...*

Omkring århundredskiftet begyndte løsrivelsestanker at melde sig i Herlev. Både kommunalt og kirkeligt. Kirkeligt kom den første spæde begyndelse i 1908, hvorefter kaldskapellanen skulle bo i Herlev. Den kommunale adskillelse skete den 1. april 1909.

I 1917 bifaldt kongen, Christian den Tiende, at kaldskapellaniet omdannedes til et residerende kapellani, og i 1919 besluttede menighedsrådet enstemmigt at sende et andragende til kirkeministeriet om at få Herlev præsteembede som residerende kapellani nedlagt, og i stedet for få oprettet et selvstændigt sognekald for Herlev. I begrundelsen til ministeriet anførtes bl. a., at Herlev var meget dyr at bo i med »næsten Strandvejspriser paa alle Livsfornødheder«, hvilket ville bidrage til, at de unge præster hurtigt måtte søge bort af økonomiske grunde. Da Herlev samtidig var et sted, hvor land og by mødtes, var det i forskellige henseender ikke så let en arbejdsmark, hvorfor en ældre og i præstegerningen mere erfaren mand ville have flere betingelser for at udrette noget og få virkelig indflydelse på sognet.

Hvor land og by mødes.

Mens menighedsrådet ventede på svar, vedtog det i 1920 – på en tilsendt forespørgsel om ønskeligheden af at give kvinder adgang til at blive præster – at svare, at man ikke under nogen form kunne give nævnte forslag sin tilslutning.

Efter afvisning og en fornyet henvendelse til kirkeministeriet i 1920, blev Herlev fra 1. april 1921 selvstændigt sognekald med Albert E. N. Westhausen som den første sognepræst. Dog skulle han indtil videre også være residerende kapellan ved Gladsaxe sognekald. Dette varede til 1929.

Da det i 1908 var besluttet, at kaldskapellanen skulle bo i

Udsigt fra kirkepladsen.
Til venstre skolen.
Til højre står på vejskiltet
«Hjortespring».
Bag ved dette på den
anden side af vejen
smedien.
Drengene står på
Frederikssundsvej, nu
Herlev Bygade.

Herlev, blev den gamle Herlev skole, beliggende mellem kirken og gadekæret, stillet til rådighed som bolig. Den var ikke særlig hensigtsmæssig, men man havde hidtil af-fundet sig med det, da embedet som kaldskapellan måtte betragtes som en forskole for de unge kapellaner til deres fremtidige gerning som sognepræst. Nu, i 1921, hvor em-bedet var ophøjet fra kapellani til sognekald, fandt menig-hedsrådet, at tiden var inde til at give sognepræsten en tidssvarende bolig. I skrivelsen til kirkeministeriet skrev menighedsrådet:

»Da Præsteboligen har været Skole, er det ikke at undres over, at den aldrig har kunnet blive praktisk indrettet. Det Værelse, der efter sin Beliggenhed bør være Præstens Værelse, ligger lige ud til den brolagte, meget befærdede Fre-derikssundsvej (den nuværende Herlev Bygade). Desuden maa nævnes, at det vender mod Nord og er meget fugtigt, saa at det ikke kan bruges til Opholdsrum eller Studere-værelse. Det bruges til Dagligstue.

Det værelse, der helst skulde være Soveværelse, har 2 Vin-duer mod den fugtige Nordside og er saa lille, at der ikke er Plads til Barnesenge. Da Præstefamilien har Børn, har disses Senge maattet anbringes i et Gangværelse ved Siden

af Soveværelset, lige under Vinduerne mod Nord. Dette er imidlertid sundhedsfarligt og uforsvarligt, saa fugtige som Murene er. – – – Kælderlejlighed findes ikke, da Huset er bygget lige oven paa Jorden. – – – Vi tilføjer, at der inde i den til Boligen hørende Have findes en udmærket Byggeplads«. Ministeriet var imidlertid ubønhørlig. Man ville gå med til en hovedreparation, og så måtte resten vente. Menighedsrådet var ikke tilfreds med denne beslutning, hvilket fremgår af en skrivelse til ministeriet i juni 1922.

»Da det høje Ministerium ved sin Anmodning om at faa indsendt til Approbation Forslag med Tilbud paa den nødvendigeste Istandsættelse af Præsteboligen i Herlev giver Mulighed for den Opfattelse, at Ministeriet kun vil bevare den nuværende Bolig i kortere Tid og derefter bygge nyt, ønsker Menighedsraadet ikke at bringe Forslag til nogen-somhelst Istandsættelse, men at afvente Udsættelserne ved det aarlige Provstesyn, som er fastsat til den 22. d. M.«.

Det blev menighedsrådet, der vandt. I 1925 blev den gamle præstebolig solgt til nedrivning for 1325 kr., og man kunne gå i gang med det nye byggeri. En folketælling på dette tidspunkt viste, at Herlev sogn havde 1715 indbyggere, heraf de 390 i Hjortespring.

I begyndelsen af 1930'erne kom det på tale, at Herlev kirke ikke længere skulle tilhøre Københavns Universitet, men i stedet for overgå til selveje. Det var menighedsrådet imod. Det gjorde det opmærksom på i en skrivelse i 1932, hvor det blev fremhævet, at man ønskede den hidtidige ordning bibeholdt. Denne sag lykkedes ikke for menighedsrådet. Overgangen til selveje fandt sted den 1. september 1934.

Et »åbent brev« i 1945 til menighedsrådet, trykt i et lokalblad, viser, at ikke alle går ind for fredsvalg til menighedsrådet, når det er tilfældet gennem mange år. Brevets tekst lød – »Som tilflytter har jeg erfaret, at der ikke har været valg til menighedsrådet siden 1912. Vil det nu ikke i dette demokratiets år være på sin plads at få et menighedsråd sammensat efter vælgeres ønsker.«

1940'erne blev det årti, hvor Herlev kommune skiftede præg fra det, der i dag betegnes som landsbyidyl, til moderne omegnskommune. Indbyggertallet steg hurtigt. Det

Et vredt menighedsråd.

Mange års fredsvalg.

I N. J. Lunds formandskab, 1945–61, for menighedsrådet krævede befolkningstilvæksten en stor indsats fra rådets side. Der skulle ansættes flere præster, foretages distriktsdeling af sognet, opføres kirkekontor, ny kirkegård og kapelbygning, ligesom der blev oprettet kirkekomiteer med henblik på opførelse af nye kirker.

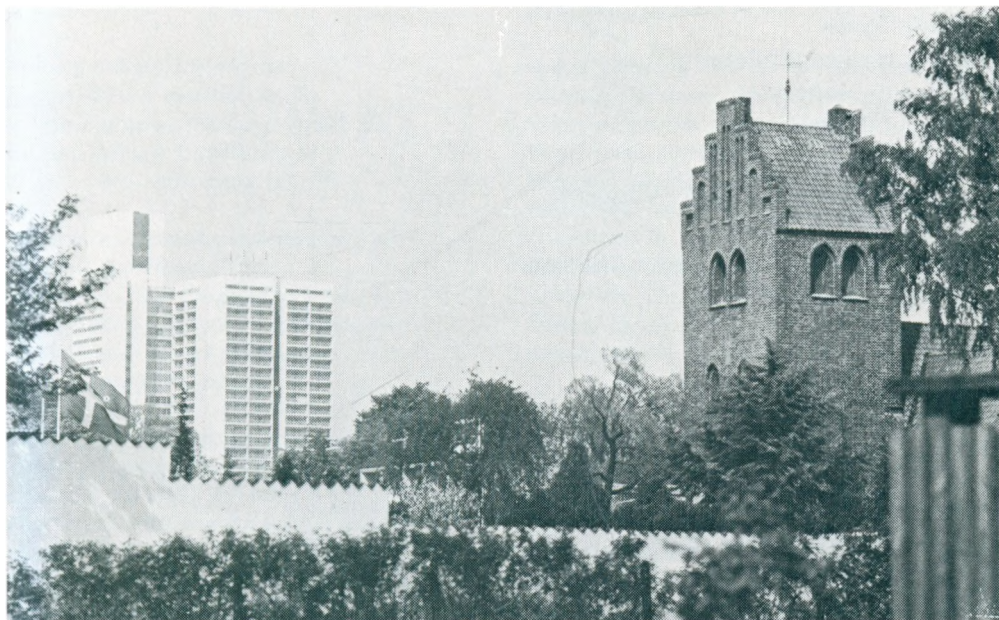
betød bl. a., at Herlev kirke blev for lille til de mange kirkegængere, og at kirkegården endnu en gang måtte udvides, ligesom man måtte begynde at tænke på den dag, hvor man skulle dele Herlev sogn op i flere sogne.

Et kaldskapellani blev oprettet i 1947. Det blev i 1952 nedlagt, da man i stedet fik et residerende kaldskapellani. Kaldskapellaniet blev genoprettet i 1955, og embedet blev endnu en gang nedlagt. Det skete i 1971.

I september 1951 blev Birkholm kirkegård indviet til begravelsesplads. En smuk kapelbygning opførtes her 1957. Den 1. januar 1950 fik Herlev kirke et selvstændigt kirkekontor, og lederen af dette, fru Karen Hansen, blev i 1952 Danmarks første kvindelige kordegn.

Efterhånden kunne Herlev kirke slet ikke rumme de mange kirkegængere. I 1962 var der over 22.000 indbyggere i sognet, og man måtte holde gudstjeneste også i Birkholm kapel (indviet den 22. september 1957), på Elverhøjens skole og på Tvedvangskolen.

Den første sogneudskillelse fandt sted i 1966, hvor Præstebro sogn blev dannet. Den næste skete i 1968, hvor Lindehøj sogn blev en realitet. I disse år arbejder en kirkekomité på opførelsen af en kirke i Hjortespring.

To bygninger – 500 år!

MENIGHEDSRÅDSFORMÆND FRA 1921

1921–26: Sognepræst Albert E. N. Westhausen
1926–34: Gårdejer Claus P. Clausen
1934–38: Handelsgartner Johan Jensen
1938–40: Tømrermester Knud Olsen
1940–45: Repræsentant E. Nielsen
1945–61: Skoleinspektør N. J. Lund
1961–65: Kriminalassistent H. P. Frederiksen
1965–67: Forstander Louis Larsen
1967–70: Postvagtmester Vilhelm Laybourn
1970–72: Rådhusbetjentformand Erik Olesen
1972–73: Salgschef Robert Brink
1973– : Rådhusbetjentformand Erik Olesen

Ved denne bogs udgivelse havde Herlev menighedsråd følgende medlemmer:

Rådhusbetjentformand Erik Olesen, formand.

Chauffør Bent Backhausen.

Salgschef Robert Brink.

Værkstedsformand Villy A. Henriksen.

Fru Bodil Thougard Kristensen.

Postvagtmester Vilhelm Laybourn.

Fru Ruth Moos.

Fru Lilly Højgaard Nielsen.

Fru Rigmor Nøhr.

Fru Astrid Petersen.

Fru Inger Toxværd.

Kriminaloverbetjent Jens P. Vilsgaard.

Sognepræst R. Vestrup.

Residerende kapellan J. Brown Thomsen.

Denne bogs udgivelse er bekostet af menighedsrådet og udsendes i tilknytning til kirkens 500 års jubilæum, der fejres søndag den 13. juni 1976.

Tilrettelægning og tryk: Illemann Tryk, Herlev.

PERSONREGISTER

Absalon, biskop, 65
Andersdatter, Marine, 49
Andersdaater, Dorete, 32

Backhausen, Bent, menighedsrådsmedlem, 76
Balle, Nicolaj, biskop, 56, 70
Bartholin, Caspar, rektor magnificus, 33, 34
Bentzen, Frederik Christian von, 20
Benzon, Jens Winther, præst, 54, 55, 70, 71
Bertelsen, Christen Henrik Luja, præst, 50
Bircherod, J. Jensen, professor, dr. theol., 50
Bircherod, Jens Jensen, præst, 33, 34, 50
Birkholm-Clausen, H. P., organist, 64
Brink, Robert, menighedsrådsmedlem, 76

Chartesen, Engelbrecht, billedskærer, 28
Christian den Tredie, 14
Christian den Femte, 46
Christian den Ottende, 56
Christian den Tiende, 72
Christiansen, Jens Thomas Ejnar, præst, 63
Cristina, 8, 21, 22, 44, 45
Christoffer af Bayern, konge, 7
Christoffersen, Jens, muremester, 15
Clausen, Claus P., gårdejer, 76

Egeberg, Johan, organist, 64
Eliesen, David, forvalter, 44, 46
Eriksen, Johannes Nymann, præst, 63
Eshaun, Willum, badskærer, 46
Eylardi, proprietær, cand. jur., 56

Fastenowe, Johannes, klokkestøber, 40
Frederik den Femte, 70
Frederiksen, Erik Ellegaard, grafiker, 43
Frederiksen, H. P., kriminalassistent, 76
Frille, Eggert, kammermester, 8
Frölich, Lorenz, tegner, 30, 31

Godov, Jeip Clausen, borgmester, 7
Grage, J., gørtlerfirma, 43
Gravlund, Thorkild, forfatter, 7, 68
Grinderslev, Johannes Mølgaard, præst, 62
Grundtvig, Christian Ottesen, præst, 51, 54, 70
Grundtvig, N. F. S., præst, salmedigter, 54, 55, 56
Grundtvig, Otto, præst, 54
Grundtvig, Otto, præst, 55, 56

Gude, domprovst, dr. theol., 58
Gyde, 8, 21, 22, 44, 45

Hans, konge, 38
Hansen, H. P., graver, 64
Hansen, Hjalmar, kirkebetjent, 64
Hansen, Karen, kordegn, 64, 75
Hatting, Jens Marius Immanuel, præst, 58
Heining, Niels Foss Nielsen, præst, 51
Henriksen, Villy A., menighedsrådsmedlem, 76
Herholdt, J. H., etatsråd, 16
Herløw, Aage, arkitekt, 17
Hermansen, Hans Immanuel, præst, 63
Hersleb, Peder, biskop, 16, 69
Holm, Adam Vilhelm, præst, 58
Holstein, J. L. Grev, 58
Haaber, John, præst, 62

Jakobsen, Herluf, præst, 62
Jensen, Antoinette, kirkeassistent, 64
Jensen, Bertte Hansen, 35
Jensen, Johan, handelsgartner, 76
Jensen, Matthis, brydebonde, 7, 8, 10, 19, 21, 22, 44, 45
Johannes, evangelist, 21, 22, 45
Jomfru Maria, 21, 22, 31
Jørgensen, Ejnar Kristoffer, præst, 60
Jørgensen, Thorvald Jørgen Andersen, præst, 62

Kalkar, Christian Andreas Herman, præst, 56, 57
Kamstrup, Johannes, kordegn, 64
Kemmer, Johannes, klokkestøber, 43
Kock, Søren, præst, 48
Kornerup, Jacob, professor, 16, 22, 23
Kristensen, Bodil Thougard, menighedsrådsmedlem, 76
Kristensen, Lisbet, 48
Kristensen, Ole, præst, 48
Kristus, 24, 25, 28
Køhne, Daniel, orgelbygger, 38

Langberg, Christian, 43
Larsen, Ellen, kirkeassistent, 64
Larsen, Jens Peter, graver, 64
Larsen, Knud P., kordegn, 64
Larsen, Louis, forstander, 76
Laybourn, Vilhelm, menighedsrådsmedlem, 76
Lemvig, Mikkel Sørensen, præst, 50
Lemvig, Søren Christensen, præst, 50, 51
Linck, Vilhelm August, organist, 64

Lorentzen, Nicolaj Peter, degn, 70
Lukas, evangelist, 45
Lund, N. J., skoleinspektør, 75, 76
Lunge, A. J., rigshofmester, 7

Madsen, Jacob, biskop, 31
Markus, evangelist, 45
Martensen, H., biskop, 57
Matthiesen, Finn Brautz, præst, 62
Mattæus, evangelist, 45
Mikkelsdatter, Ellen Dorothea, 50
Moos, Ruth, menighedsrådsmedlem, 76
Münter, F. C. C. H., biskop, 71
Mynster, J. P., biskop, 27
Møller, Johan, organist, 64

Nielsen, E., repræsentant, 76
Nielsen, H., graver, 64
Nielsen, Karl, amatørarkæolog, 17
Nielsen, Lilly Højgaard, menighedsrådsmedlem, 76

Nielsen, N. C., kirkesanger, 64
Nissen, N. B., præst, 60
Nøhr, Rigmor, menighedsrådsmedlem, 76

Olesen, Erik, menighedsrådsformand, 76
Ohlsen, Kaj, 47
Olstdatter, Karen, 48
Olsen, Bo, præst, 48
Olsen, Knud, tømremester, 76

Palladius, Peder, biskop, 31, 66
Pedersøn, Anders, 44, 46
Persen, Jep, 36, 37
Petersen, Astrid, menighedsrådsmedlem, 76
Petersen, Carl Gustav, graver, 64
Philipsen, J., præst, 60
Pontoppidan, E. Bang, professor, 70
Prinsesse Kleodolinde, 22, 23

Rasmussen, Niels, præst, 48
Resen, Lauritz, degn, 70
Resen, Peder Hansen, historiker, 7, 65
Roed, Jørgen, kunstmaler, 15, 27, 28, 72

Satter, skoleholder, 70
Schmidt, Jens Kresten Jensen, præst, 62
Schultz, Jens Frederik Constantin, præst, 60
Sct. Hippolyt, 25
Sct. Jørgen, 22, 23, 24
Sct. Laurentius, 7, 24, 25, 40, 41, 42, 43

Simone af Cyrene, 25
Skjerning, Arne, organist, 64
Starup og søn, I., orgelbyggerfirma, 38
Stoud, Anna Ottosdatter, 50
Svitzer, degn, 69
Sæbye, Hans Nielsen, præst, 60
Søfrensen, Rasmus, 32
Søndergaard, Th., kordegn, 64

Thaning, E., præst, 60
Thomsen, Jørgen Brown, præst, 63, 76
Thomsen, Richard H. E., præst, 60
Thomsen, Samuel, præst, 48
Torbensøn, Børge, bonde, 44, 46, 47
Torsdatter, Gundel, 44, 46
Toxværd, Inger, menighedsrådsmedlem, 76
Trolle, Herluf, admiral, 48

Urban den Tredie, pave, 65
Urne, Lage, biskop, 66

Valdemar den Første, 65
Valerian, kejser, 41, 42
Westhausen, Albert Emil Nielsen, præst, 61, 72, 76
Vestrup, Reinhold, præst, 62, 76
Viet, Ludwig, cicelør, 30, 31
Vilsgaard, Jens P., menighedsrådsmedlem, 76

Østerballe, Anna Rasmusdatter, 51

Aagaard, Ferdinand Theodor Michael, organist, 64

FOTOS

Fotograf *Jørn Petersen*, Herlev, side 9, 11, 12, 16, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 41, 45, 46, 49 og 63.
Nationalmuseet, side 22, 36 og 67.
Elværksbestyrer Bent Olsen, Godhavn, side 42 og 75.
Øvrige billeder tilhører Herlev kirke eller er venligst udlånt fra anden side.

Alle rettigheder forbeholdes.

Vignetten på omslagets flapper er Matthis Jensens bomærke, som findes på hans gravsten.
Vignetten på titelsiden er risten, der symboliserer Sct. Laurentius i Herlev kommunes byvåben.

